

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ І БІЗНЕСУ ІМ. Г.Е. ВЕЙНШТЕЙНА**
**КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ФІНАНСОВО -
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

МАТЕРІАЛИ

Круглого столу

26 ЛИСТОПАДА 2024 року

**«СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ТА
УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ»**

м. Одеса 2025

УДК 330.34: 316 (478:498:477)

Соціально-економічні тенденції розвитку Республіки Молдова та України: виклики та можливості. Матеріали Круглого столу 26 листопада 2024 року / кафедра економічної теорії та фінансово - економічної безпеки. Одеса: Одеський національний технологічний університет, 2024. 57 с.

У матеріалах Круглого столу знайшли відображення дослідницькі підпрограми “Посилення стійкості, конкурентоспроможності та сталості економіки України та Республіки Молдова в контексті процесу вступу до Європейського Союзу”. Обговорення спрямоване на формування спільних рекомендацій для покращення соціально-економічного стану, підтримки реформ і посилення економічної стабільності в Республіці Молдова та Україні. Учасниками круглого столу стали науковці, представники бізнесу та органів державної влади.

Організаційний комітет Круглого Столу:

Голова: Гагауз Ольга., д.е. н., професор

Заступник голови: Козак К.Б., д. е. н., професор

Члени комітету:

Колеснікова Т., д. е. н., професор

Тимуш Анжела, к. е. н., доцент

Згадова Н.С., к. е. н., доцент

Заболотна О.С., PhD., доцент

Рекомендовано до друку та розповсюдження в мережі Internet Вченою радою Навчально-наукового інституту економіки, управління і бізнесу
ім. Г.Е. ВЕЙНШТЕЙНА,
[протокол № 14 від 20.06.2023 р.](#)

Мова та статті Круглого столу - **українська, румунська або англійська**

Матеріали подаються за оригіналами рукописів доповідей
учасників Круглого столу

ЗМІСТ

Якість життя населення України, Молдови та Румунії	4
Згадова Н.С., к.е.н., доцент	
Кравченко Ю., аспірант 3-го року навчання	
Одеський Національний технологічний університет	
Turismului vitivinicol: tendințe actuale pe plan local	12
Iațișin Tatiana, Ph.D., Coordinating researcher	
National Institute for Economic Research AESM, Moldova	
Colesnicova Tatiana, Ph.D., Associate Professor,	
National Institute for Economic Research AESM, Moldova	
Implicațiile incluziunii financiare pentru dezvoltarea accesului la Servicii Financiare În Republica Moldova	23
Cristina Ungur, PhD	
Institutul Național de Cercetări Economice al Academiei de Studii	
Economice din Moldova	
Інновації та технологічний розвиток як драйвери економічного зростання України та Молдови	31
Згадова Н.С., к.е.н., доцент	
Рашевський А., аспірант 3-го року навчання	
Одеський Національний технологічний університет	
Аналіз економічного стану та розвитку Одеського регіону України в сучасних умовах	36
Атамась Г.П., к.е.н., доцент	
Малевич О., аспірант 1-го року навчання	
Одеський національний технологічний університет	
Інноваційні підходи до управління економічною безпекою в умовах цифрової трансформації фінансового сектору	41
Заболотна О. С. PhD, доцент	
Одеський національний технологічний університет	
Digitalization as a tool for strengthening the economic security of enterprises under martial law	45
Shyshliuk V., PhD in Law, Associate Professor,	
Odesa National University of Technology	
Роль малого та середнього бізнесу в економіках України і Молдови	49
Мішин Є. , аспірант 2-го року навчання	
Паненко О., аспірант 2-го року навчання	
Одеський національний технологічний університет	
Макроекономічні чинники забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану	53
Работін Ю. А., к.е.н., доцент	
Павленко Г. М., старший викладач	
Одеський національний технологічний університет	

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ, МОЛДОВИ ТА РУМУНІЇ

ЗГАДОВА Наталія Сергіївна, *к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та фінансово - економічної безпеки*

КРАВЧЕНКО Юлія, *аспірант 3-го року навчання
Одеський Національний технологічний університет*

Світ швидко розвивається і щодня з'являються нові технології, які спрощують життя людей. В Україні, Молдові та Румунії цей показник відрізняється через різні рівні економічного розвитку, політичну ситуацію та інвестиційні можливості в кожній з країн. Завдяки цим інноваціям ми живемо довше, отримуємо кращу медичну допомогу, навчаємося цікавіше, а фізичних зусиль докладаємо менше.

Однак доступ до цих досягнень і благ не є рівним для всіх людей і країн. З цієї причини Програма розвитку ООН з 1990 року щорічно випускає аналітичний звіт про якість життя та людський розвиток у 194 країнах, включно з Україною. Серед основних показників тут не лише дохід на душу населення, якість життя в кожній з цих держав, а й тривалість життя, рівень освіти, медичної допомоги та інші аспекти.

Економічний рівень та доходи населення в Україні та Молдові мають схожі економічні показники, обидві країни розвиваються, але рівень ВВП на душу населення в них нижчий порівняно з Румунією, яка є членом Європейського Союзу та має доступ до фінансових ресурсів ЄС. Румунія демонструє стабільніші економічні показники, що забезпечують вищий середній дохід на душу населення. У результаті, населення Румунії має кращі фінансові можливості та вищий рівень життя в порівнянні з українцями та молдаванами.

Для надання точних порівняльних даних про рівень життя в Україні, Молдові та Румунії зазвичай використовуються такі показники, як ВВП на душу населення, середня заробітна плата, рівень безробіття, індекс людського розвитку (ІЛР), індекс бідності, та інші статистичні дані.

Нижче наведено порівняльну таблицю за найважливішими показниками, з урахуванням наявних даних до 2023 року.

Таблиця 1. Порівняння рівня життя України, Молдови та Румунії до 2023 року

Показник	Україна	Молдова	Румунія
ВВП на душу населення (номінальний), USD	\$4,700	\$5,200	\$16,000
Середня заробітна плата, USD/місяць	\$400 - \$500	\$500 - \$600	\$1,200 - \$1,500
Рівень безробіття, %	8-10%	6-7%	5%
Індекс людського розвитку (ІЛР)	0.773 (високий)	0.759 (середній)	0.828 (дуже високий)
Індекс бідності, %	20%	24%	11%
Очікувана тривалість життя, роки	72	71	76
Мінімальна зарплата, USD/місяць	\$180	\$200	\$600
Інфляція, %	12-15%	13%	8%
Середні витрати на проживання, USD/місяць	\$400 - \$500	\$300 - \$400	\$700 - \$900

Наведемо ключові аспекти порівняння згідно показників табл.1. Румунія значно випереджає Україну та Молдову за номінальним ВВП на душу населення у \$16,000, що більш ніж утричі перевищує показники України (\$4,700) та Молдови (\$5,200). Це свідчить про вищий загальний рівень економічного добробуту в Румунії.

У Румунії середня заробітна плата становить \$1,200–\$1,500 на місяць, що також значно вище, ніж у сусідніх країнах. В Молдові — \$500–\$600, в Україні цей показник варіюється в межах \$400–\$500, що може вказувати на менший доступ до економічних можливостей та загальний рівень доходів.

Найнижчий рівень безробіття має Румунія — 5%, що може свідчити про стабільний ринок праці. В Україні рівень безробіття дещо вищий — 8-10%, а в Молдові — 6-7%, що свідчить про певні труднощі з працевлаштуванням, особливо в Україні.

Румунія має найвищий індекс людського розвитку — 0.828, що відповідає дуже високому рівню. Україна має ІЛР 0.773 (високий), а

Молдова — 0.759 (середній). Це свідчить про те, що Румунія загалом забезпечує кращі умови для розвитку людей, ніж Україна та Молдова. Відсоток бідного населення найнижчий у Румунії (11%), що вдвічі менше, ніж в Україні (20%) та в Молдові (24%). Це вказує на вищий рівень добробуту та більш розвинену систему соціальної підтримки у Румунії.

Румунія також випереджає за тривалістю життя (76 років), що перевищує показники України (72 роки) та Молдови (71 рік). Це може бути результатом кращих медичних послуг та загального рівня життя.

У Румунії мінімальна зарплата становить \$600, що втричі більше, ніж в Україні (\$180) і Молдові (\$200). Це вказує на вищий рівень захисту доходів населення у Румунії. Витрати на проживання в Румунії (\$700–\$900 на місяць) вищі, ніж в Україні (\$400–\$500) та Молдові (\$300–\$400). Це пояснюється як вищим рівнем життя, так і вищим рівнем цін.

Загалом, Румунія має найкращі показники з-поміж трьох країн, що забезпечують вищий рівень життя для населення. Україна і Молдова демонструють схожі показники, але Україна має дещо вищі середні доходи та індекс людського розвитку, тоді як Молдова відзначається нижчим рівнем бідності.

Важливим показником розвитку держав є соціальна інфраструктура та доступ до послуг населення, доступ до освіти, медицини та соціальних послуг, що вказує на якість життя. У Румунії, як країні ЄС, інфраструктура соціальних послуг розвиненіша завдяки інвестиціям у цю сферу та європейським стандартам якості. Україна і Молдова продовжують розвивати соціальну інфраструктуру, проте вони мають нижчий рівень соціальної підтримки через економічні обмеження.

В Україні та Молдові, попри покращення останніми роками, якість медичних та освітніх послуг залишається нижчою. Особливо в сільській місцевості доступ до якісної медицини та освіти обмежений, що негативно впливає на загальну якість життя населення.

Усі три країни забезпечують базовий доступ до освіти, але Румунія, як член ЄС, має ширший доступ до фінансування освітніх програм, що сприяє кращій якості та доступності освіти.

Купівельна спроможність населення в Україні, Молдові та Румунії суттєво відрізняється, що зумовлено різницею в доходах, рівнем цін і інфляції в кожній країні. Ці фактори визначають, скільки товарів і послуг може дозволити собі середній житель, і впливають на загальну економічну стабільність. Купівельна спроможність є ключовим показником, що визначає рівень економічного добробуту населення. Це важливий аспект для аналізу якості життя та рівня розвитку країни.

Рівень доходів безпосередньо впливає на купівельну спроможність: чим вищий дохід, тим більше товарів і послуг можна придбати. Однак, якщо ціни на товари та послуги зростають швидше, ніж доходи, купівельна спроможність знижується, навіть якщо номінальний дохід збільшується. І навпаки, якщо доходи зростають швидше, ніж ціни, купівельна спроможність підвищується.

Для оцінки купівельної спроможності важливими показниками є паритет купівельної спроможності (ПКС), середня заробітна плата, індекс цін на споживчі товари (ІЦІ) та середні витрати на проживання. Нижче наведено таблицю з порівнянням купівельної спроможності в Україні, Молдові та Румунії на основі даних за 2023 рік.

Таблиця 2. Купівельна спроможність України, Молдови та Румунії у 2023р.

Показник	Україна	Молдова	Румунія
ВВП на душу населення (ПКС), USD	\$15,000	\$14,500	\$37,000
Середня заробітна плата (ПКС), USD/місяць	\$1,100	\$900 - \$1,000	\$2,500 - \$3,000
Індекс цін на споживчі товари (ІЦІ)	120 (20% вищі за базовий рівень)	130 (30% вищі за базовий рівень)	140 (40% вищі за базовий рівень)
Середні витрати на проживання (ПКС), USD/місяць	\$800	\$600 - \$700	\$1,200 - \$1,400

Мінімальна заробітна плата (ПКС), USD/місяць	\$300	\$350	\$900
Індекс купівельної спроможності	50.0	45.0	70.0

Аналізуючи показники таблиці 2 можна стверджувати, що Румунія демонструє найвищу купівельну спроможність серед трьох країн. Середня заробітна плата в Румунії значно вища (\$1,200–\$1,500 на місяць), що дає можливість більшій кількості громадян дозволити собі широкий спектр товарів і послуг. Водночас витрати на проживання (\$700–\$900) і рівень інфляції (8%) є більш стабільними, що забезпечує стабільність цін. Як результат, населення Румунії має відносно високий рівень купівельної спроможності, особливо у порівнянні з Україною та Молдовою.

В Україні купівельна спроможність є нижчою, ніж у Румунії, але приблизно порівнюваною з Молдовою. Хоча витрати на проживання (\$400–\$500) нижчі, середня зарплата залишається на рівні \$400–\$500, що обмежує можливості для придбання товарів і послуг. До того ж, інфляція в Україні становить 12-15%, що знижує купівельну спроможність, оскільки темпи зростання цін часто випереджають зростання доходів населення. В умовах підвищеної економічної нестабільності українці стикаються зі значними труднощами в підтримці достатнього рівня добробуту.

Молдова також має порівняно низьку купівельну спроможність, зумовлену низьким рівнем середньої зарплати (\$500–\$600) і високим рівнем бідності (24%). Незважаючи на найнижчі витрати на проживання серед трьох країн (\$300–\$400), висока інфляція (13%) знижує реальну вартість доходів громадян, обмежуючи їх можливості для покращення якості життя. Молдова, як і Україна, має обмежений доступ до економічних можливостей, що позначається на загальному рівні добробуту населення.

Отже, Румунія має найбільш сприятливу ситуацію щодо купівельної спроможності, завдяки вищому рівню доходів, стабільнішій економіці та

контрольованій інфляції. Україна і Молдова мають схожі економічні умови, але через нижчі доходи та вищу інфляцію населення цих країн має значно менше можливостей для покращення рівня життя.

Питання організації оплати праці є одним із найважливіших у системі соціально-трудових, соціально-економічних відносин; оплата праці є елементом національної політики, а тому її регулювання повинно здійснюватися виважено і на державному рівні. Одним із основних важелів впливу держави на порядок організації оплати праці на підприємствах є надання соціальних гарантій в оплаті праці працівників (мінімальна заробітна плата, норми оплати праці, інші гарантії та компенсації).

Найголовнішою складовою в системі державних соціальних гарантій є мінімальна заробітна плата, ефективність якої залежить від моделі розрахунку її величини.

Одним із ключових показників, що характеризують основні тенденції, притаманні вітчизняному ринку праці, є розмір мінімальної заробітної плати. В становленні мінімальної заробітної плати займає особливе місце у загальному механізмі регулювання заробітної плати і передбачає одночасне здійснення кількох важливих функцій: боротьба з бідністю шляхом встановлення державних соціальних гарантій

Нижче наведено таблицю з порівнянням мінімальної заробітної плати в Україні, Молдові та Румунії за період з 2021 по 2023 роки.

Таблиця 3. Порівняння мінімальної заробітної плати (2021-2023 рр.)

Рік	Україна (USD/місяць)	Молдова (USD/місяць)	Румунія (USD/місяць)
2021	\$200	\$160	\$515
2022	\$215	\$180	\$600
2023	\$180*	\$200	\$700

* У 2023 році мінімальна заробітна плата в Україні була знижена у реальному еквіваленті через інфляцію та девальвацію гривні на тлі війни.

Таблиця показує зміни середньої заробітної плати в Україні, Молдові та Румунії протягом 2021–2023 років.

Зарплата в Україні в 2023 році скоротилася до \$180 на місяць, що є значним зниженням порівняно з 2022 роком (\$215). Це може бути результатом економічних труднощів, зокрема, війни, інфляції, і зниження купівельної спроможності. Порівняно з 2021 роком (\$200), це також свідчить про зниження доходів населення.

Зарплата в Молдові зросла з \$160 у 2021 році до \$200 у 2023 році. Це свідчить про поступове покращення економічних умов і стабільне зростання доходів, хоча зростання було не таким швидким, як у Румунії.

Зарплата в Румунії показує стабільне зростання з \$515 у 2021 році до \$700 у 2023 році. Це свідчить про більш високий рівень економічного розвитку, зростання продуктивності праці та економічну стабільність.

Заробітна плата в Україні значно відстає від Румунії і навіть Молдови, що є наслідком економічних проблем, зокрема війни та високої інфляції. Румунія демонструє стабільне зростання зарплат, що сприяє підвищенню рівня життя. Молдова, хоча й зростає, залишається на більш низькому рівні, але має тенденцію до покращення, що також свідчить про поступову стабілізацію економіки.

На основі зібраних показників країнам присвоюють індекси людського розвитку, за якими їх поділяють на 4 групи: з дуже високим рівнем (цього року до цієї категорії потрапили Чехія, Польща, Словаччина, Угорщина та Румунія); високим (до цього рівня належать Україна, а також Болгарія, Грузія й Туреччина); середнім (сюди, серед інших пострадянських країн, щодо порівняння, віднесена Молдова) і низьким. Отримані дані передають керівництву країн для аналізу і вжиття необхідних заходів для покращення умов життя.

Загалом, якість життя в Румунії є вищою порівняно з Україною та Молдовою завдяки стабільнішій економіці, соціальним стандартам ЄС, кращій інфраструктурі та екологічним умовам. Румунія, завдяки інтеграції в Європейський Союз, отримала доступ до значних фінансових ресурсів, які сприяли розвитку економіки, модернізації інфраструктури та

покращенню соціальних стандартів. Румунські міста мають кращу транспортну мережу, більший доступ до медичних послуг, вищий рівень освіти, а також більш сприятливі умови для бізнесу, що підвищує загальний рівень життя.

Україна та Молдова, попри значні зусилля у розвитку соціальних та економічних умов, ще мають подолати низку викликів для досягнення аналогічного рівня життя. В Україні економічна ситуація залишається складною через конфлікт, високий рівень інфляції та нестабільність на внутрішньому ринку. Молдова, хоча й демонструє поступове покращення, має менший економічний потенціал і стикається з проблемами, такими як низький рівень інвестицій та слабка соціальна інфраструктура.

Досягнення рівня життя, подібного до румунського, вимагає підтримки з боку міжнародних партнерів у вигляді фінансових і технічних ресурсів. Крім того, необхідно продовжувати розвиток національних інфраструктур, підвищення рівня освіти і охорони здоров'я, а також стимулювати підприємницьку активність і створення робочих місць. Тільки за таких умов країни можуть сподіватися на покращення якості життя та підвищення рівня добробуту своїх громадян.

TURISMULUI VITIVINICOL: TENDINȚE ACTUALE PE PLAN LOCAL

IAȚIȘIN Tatiana, Ph.D., Coordinating researcher
National Institute for Economic Research AESM, Moldova

COLESNICOVA Tatiana, Ph.D., Associate Professor,
National Institute for Economic Research AESM, Moldova

Note: This article was elaborated within the framework of the Subprogram 030101 "Strengthening the resilience, competitiveness and sustainability of the Moldovan economy in the context of the EU accession process", institutional funding.

Introducere: Turismul, ca fenomen economic și social, a cunoscut dezvoltări spectaculoase în cea de-a doua jumătate a sec. XX. Pentru multe țări din lume turismul a devenit una din cele mai importante, profitabile și prospere ramuri ale economiei. Dezvoltarea turismului internațional este condiționată de scopul pe care și-l propune, dorind vizitarea unei anumite țări sau a unei anumite destinații turistice. Din acest considerent, țările de destinație turistică promovează acele obiective turistice sau acele valori cultural-turistice, care sunt recunoscute pe plan mondial și reprezintă cartea de vizită a țării respective.

În Republica Moldova, Legea nr. 352-XVI din 24 noiembrie 2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice, definește turismul, ca unul din domeniile prioritare ale economiei naționale. Turismul fiind un sector de prestare a serviciilor, ce contribuie la dezvoltarea economiei prin acumularea de capital în cadrul a circa 12 tipuri de activități specifice ramurii, atrăgând în activitatea sa circa 20 de ramuri conexe cu circa 140 de servicii aferente sectorului turismului precum: alimentație publică, transport, producere și comercializare de mărfuri, echipamente, suvenire, activități culturale, sportive, de agrement, servicii medicale etc.

O componentă importantă a turismului este turismul vitivinicol sau “turismul vinului”, ce reprezintă o formă de turism de interes special, cu un rol în continuă creștere pentru multe regiuni producătoare de vin. Turism vinicol sau enoturism este o varietate gastronomică și mai larg, turism educațional – cultural ce propune vizitarea unor domenii viticole și refacerea legăturii culturale dintre consumator și produsul final, prin intermediul contactului cu strugurii, vinul și spațiile în care acestea se produc.

Turismul viniviticol, la nivel global, se află în plină dezvoltare și este o industrie profitabilă, deși a apărut nu demult. Doar în Italia anual ajung circa 5 milioane de turiști, care aduce încasări de 2.5 milioane de dolari la economia locală.

Pentru Republica Moldova, viticultura și vinul sunt o carte de vizita, iar vinificația posedă o bogată istorie, care are rădăcini adânci în istoria umană. Sectorul Vitivinicol este și va rămâne unul important, lucru demonstrat și prin faptul că viticultura formează 3% din PIB-ul țării, dar și că această ramură reprezintă 7% din totalul de exporturi. Statul, prin politicile sale, contribuie la dezvoltarea echilibrată a tuturor componentelor din acest sector.

Recenzia literaturii de specialitate: În literatura de specialitate tot mai mult se pune accent pe agroturism turism, un subiect ce este studiat pe larg, atât de cercetătorii autohtoni cât și de cei străini. Unul din obiectivele Strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2022-2028, este *asigurarea creșterii economice sustenabile în regiuni*. Pentru atingerea acestui obiectiv, statul mizează inclusiv pe creșterea potențialului turistic al regiunilor, iar în acest sens una din măsurile de transpunere în realitate a acestui obiectiv este consolidarea și dezvoltarea infrastructurii turistice în regiunile de dezvoltare. Acțiunile necesare implementării măsurii vizate sunt orientate spre planificarea strategică sectorială și valorificarea potențialului turistic al regiunilor, reabilitarea și amenajarea obiectivelor și infrastructurii turistice existente, precum și orientarea activității turistice către zonele rurale.

În acest domeniu sunt efectuate mai multe studii, elaborate articole, rapoarte ce se referă la dezvoltarea turismului vitivinicol și impactul asupra sectorului vitivinicol, ce se regăsesc în lucrările unor autori precum Livitchi, A., (2020); Timofti și alții (2019); Nicolaescu, Gh., și Cazac, F.(2012); Răfoi, A., (2019); Taran N (2019); Iațișin T. (2021) și în Rapoartele Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, Oficiului Național al Viei și Vinului, publicații străine, din care putem menționa următoarele lucrări: Lakov, P. (2018) - în care autorul analizează aspectele teoretice și conceptuale ale potențialului turistic bioclimatic, turismul vitivinicol în Republica Bulgaria [16]; Visan, C. (2014).

Metodologie: Baza informațională a studiului este constituită din baze de date statistice, rapoartele organizațiilor din domeniu, Oficiul Național al Viei și Vinului, lucrările științifice cu referire la problema studiată ale cercetătorilor autohtoni cât și a celor străini, articolele experților din domeniu vitivinicol; totodată informații de pe diferite site-uri. A fost analizată evoluția unor indicatori ai sectorului vitivinicol din Republica Moldova.

Rezultate și discuții: Sectorul vitivinicol din Republica Moldova a înregistrat creșteri substanțiale în anul 2019. Conform datelor Oficiului Național al Viei și Vinului (ONVV), în registrul de vinuri, au fost înregistrați 36.500 de proprietari de viță de vie și 199 de producători de vin, aproape 70% dintre ei având propriile plantații de viță de viei. Totodată în registrul vinului și viței de vie sunt înregistrate circa 50.200 de hectare. Însă suprafața totală a plantațiilor de viță de vie este de 124.000 de hectare.

Dinamica suprafețelor plantațiilor viticole și a volumelor de producere a strugurilor variază an de la an, fiind influențate de un șir de factori obiectivi și subiectivi. Pe parcursul anilor 2010-2019, suprafața, producția globală de struguri, recolta la ha au variat în limite considerabile (fig. 1; 2). În 2019 suprafața sectorului vitivinicol a constituit 133 mii ha. Ponderea plantațiilor viticole pe rod constituie 95,5% sau 127 mii ha, înregistrând o creștere de 0,5%.

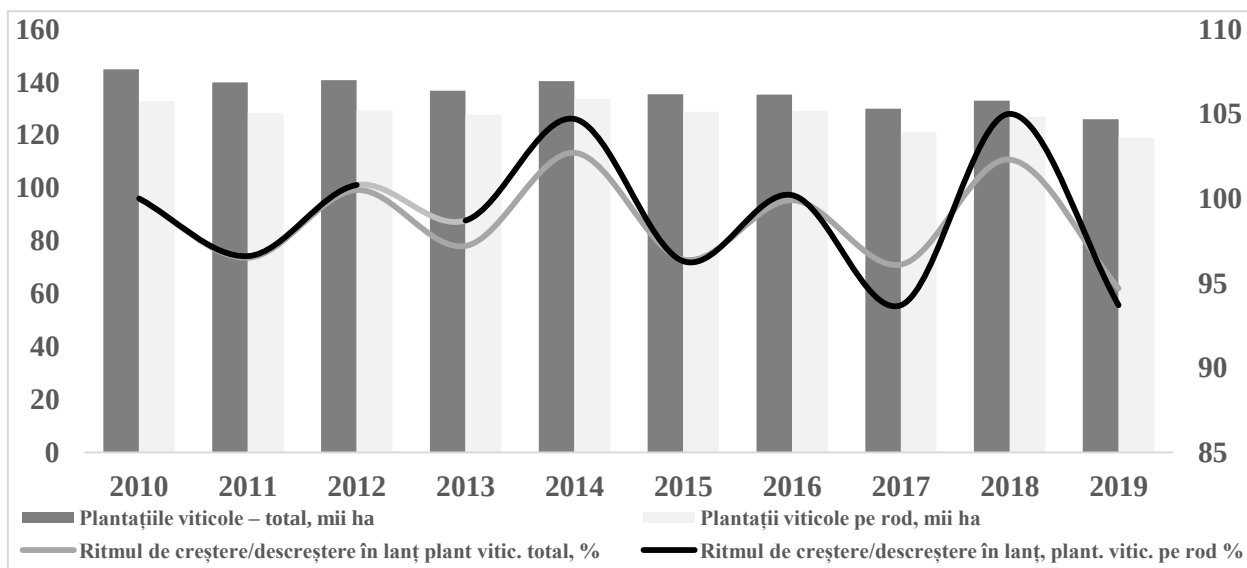

Figura 1. Dinamica suprafețelor plantațiilor viticole în Moldova, în anii 2010 -2019, mii ha

Sursa: Elaborată de autor, conform datelor, <http://statbank.statistica.md/>

Potrivit datelor introduse în Registrul Vitivinicol, cele mai cultivate soiuri tehnice sunt:

Soiuri roșii: Cabernet Sauvignon (4644 ha), Merlot (4523 ha), Pinot Noir (1271 ha); Soiuri albe : Aligote (4523 ha), Sauvignon (4154 ha), Chardonnay (2319 ha).

Pe parcursul anului vitivinicol 2019, suprafețele podgoriilor plantate cu soiuri tehnice cu Indicație Geografică Protejată au crescut cu 4%, ajungând la o suprafață de 9573,5 ha. În același timp, numărul vinificatorilor care produc vinuri cu IGP a crescut până la 78 sau cu 10%, cei mai mulți fiind înregistrați în Regiunea IGP „Valul lui Traian” (35%) (Raport ONVV 2019).

În anul 2019, au fost procesate circa 263 mii tone de struguri, fiind în scădere cu 27% față de anul trecut, din care au fost obținute 18 mil. dal de vin materie prima. În același an au fost produse 14,6 mil. dal de vinuri, fiind cu 3% mai puțin decât media ultimilor zece ani. Dintre acestea, 7,4 mil. dal sunt vinuri roșii liniștite, 5,6 mil. dal sunt vinuri albe liniștite, 1,4 mil.dal – vinuri efervescente și 0,1 mil. dal – vinuri licoroase

În ciuda supraproducției de vin în lume, în 2019, Moldova a obținut rezultate bune la exportul de vin și la numărul de premii primite. Volumul total de vin vândut pe piețele externe a crescut cu 10% în 2019 față de 2018, vinificatorii au putut vinde 80% din vinul produs în străinătate, în circa 71 de țări. Veniturile din exportul de distilate au crescut și cu 20% (Šilhánková K. 2020).

Viticultura oferă în mod egal oportunități de dezvoltare turistică. Turismul viticol este una dintre ramurile economice care a cunoscut o creștere cu repeziciune în întreaga lume. Multe regiuni au cunoscut o dezvoltare economică superioară prin promovarea unui asemenea turism. Pentru promovarea acestei forme de turism, asociațiile de cultivatori și agenții economici de turism din regiunile viticole au cheltuit sume semnificative de bani de-a lungul anilor.

Atenția acordată turismului se justifică, prin faptul că, turismul este un sector generator de valori din punct de vedere economic, care are o prioritate și în sensul mediului ambiant și al contextului social. Dezvoltarea turismului presupune valorificarea, resurselor turistice naturale și antropice din Moldova, iar activitatea de turism trebuie orientată spre satisfacerea cerințelor și preferințelor turiștilor interni și străini.

Turismul vitivinicol oferă satisfacție atât vizitatorilor cât și producătorilor prin apropierea lor, oferindu-le vizitatorilor posibilitatea de învăț multe despre vin și originea sa, iar cei care îl fabrică au ocazia de a obține un profit suplimentar și de a-și crea un brand durabil. Caracterizând importanța turismului vitivinicol, producătorii de vin organizează diferite excursii pline de istorii, ce implica vizitarea podgoriilor deschise turiștilor, crame, muzee, ateliere, totodată oferă posibilitatea, de a studia tehnologia de producere a vinurilor, a urmări îmbutelierea lui și a degusta produsul finit și de cunoaște cultura și stilul de viață local.

În Republica Moldova, turismul viticol cunoaște o perioadă oportună datorită organizării *Drumului Vinului*, o rețea de itinerarii care adună toate zonele și obiectivele de interes viniviticol. Acesta fost inclus în *Iter Vitis – Les Chemins de la vigne*, rută culturală certificată de Consiliul European care reunește peisajele și patrimoniul viniviticol din 18 țări. Alăturarea Drumului Vinului din Moldova la itinerarii viticole din regiuni celebre, ca Toscana sau Bourgogne, este și o recunoaștere a progreselor pe care vinăriile din Moldova le-au făcut în materie de producție viticolă și organizare turistică. Drumul Vinului se dovedește un succes inclusiv pentru imaginea țării și arată de ce este turismul viniviticol în Moldova atât de important.

Programul „*Drumul Vinului în Moldova*” (Regulation No. 554, 2004.) aprobat în 2004, a marcat începutul promovării turismului vitivinicol ca una din formele prioritare ale turismului și ca instrument de recunoaștere a Moldovei pe plan internațional. Acest tip de turism este recunoscut ca „ancoră” pentru dezvoltarea turismului receptiv și intern. Acest lucru a fost facilitat de un program cuprinzător de promovare a Moldovei ca destinație vitico-turistică, inclusiv o campanie online, participarea la târguri și expoziții specializate, organizarea de evenimente tematice și vizite de studiu etc. Traseele turistice parte a Drumului Vinului Moldovei incluse în Ruta Europeană includ circuite în cele trei regiuni viticole cu Indicație Geografică Protejată, Codru, Valul lui Train, Ștefan Vodă, cu vizite la 28 crame, 12 vinoteci, 27 evenimente cultural-vinicole și zeci de experiențe oeno-gastronomice și de aventură ușoară.

Participarea Republicii Moldova la proiectul UE de promovare a Rețelei de turism vitivinicol la Marea Neagră a dat un impuls serios dezvoltării vinificației (Proiect Black Sea 2007-2013). Tendința de creștere a interesului pentru Moldova este remarcată prin creșterea numărului de turiști ce sosesc pentru a se familiariza cu vinurile locale, bucătăria și tradițiile naționale. Cea mai mare creștere a numărului de sosiri a turiștilor străini se înregistrează toamnă când are loc Festivalul Vinului (la Chișinău și Comrat), precum și la sfârșitul iernii când are loc expoziția Expo-Vin Moldova. Turismul vitivinicol din țara noastră se bucură de multă popularitate în rândul turiștilor, 60% din turiștii care au vizitat Moldova au vizitat cel puțin o vinărie, iar pentru 43% dintre ei, patrimoniul vitivinicol al țării noastre a fost motivul principal care i-a convins să facă o călătorie în Moldova.

Conform datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2019 agențiile de turism și tur-operatorii au acordat servicii turistice la 376,6 mii de turiști și excursioniști, cu 16,4% mai mult decât în anul 2018. Majorarea numărului de turiști și excursioniști a fost condiționată de creșterea numărului de participanți la turismul emițător cu 17,6%, turismul intern cu 14,9%, precum și turismul receptor cu 3,0% fig 2.

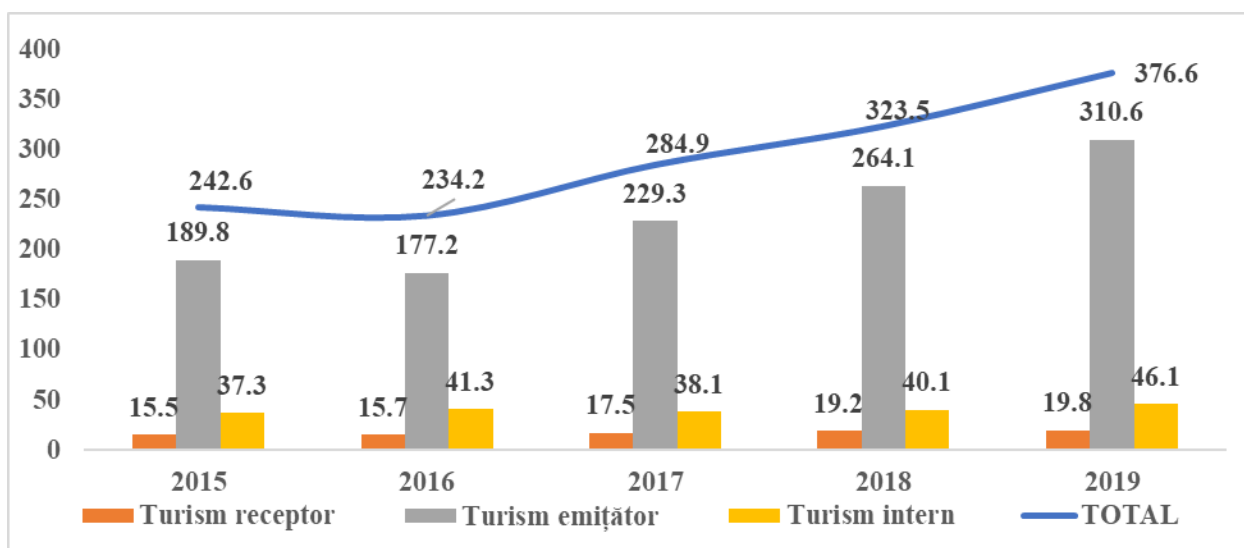

Figura 2. Numărul de turiști și excursioniști, participanți la turismul organizat de agențiile de turism și tur-operatori, mii persoane

Sursa: Conform datelor, Biroului Național de Statistică, <https://statistica.gov.md/>

Din numărul total de turiști și excursioniști străini, care au vizitat Republica Moldova în anul 2019 și au beneficiat de serviciile agențiilor de turism și a tur-operatorilor și anume, din cei 19,8 mii de turiști, circa 85,3% au sosit în scopuri de odihnă, recreere și agrement, 11,9% - de afaceri și profesionale și 2,8% - de tratament.

Principalele 5 țări care ne-au vizitat țara pe parcursul anului 2019 sunt România, Austria, Germania, și Ucraina.

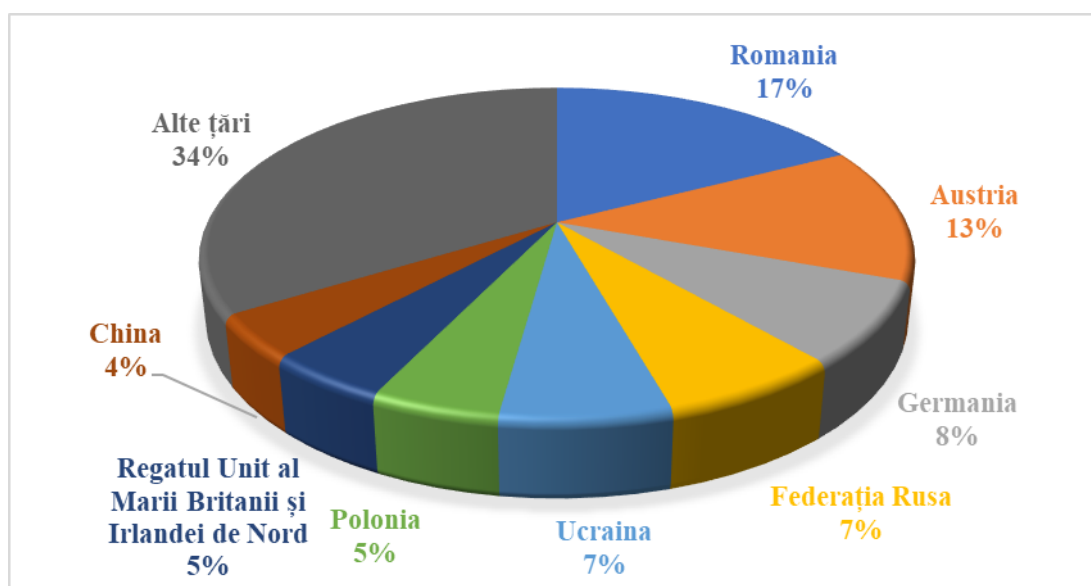

Figura 3. Ponderea principalelor țări care au vizitat Republica Moldova, a. 2019, %
Sursa: Conform datelor, Biroului Național de Statistică, <https://statistica.gov.md/>

România deține cea mai mare ponderea din numărul total al turiștilor străini sosiți în Republica Moldova și anume 17%. Ponderea celorlalte țări este următoarea Austria cu 13,2%, Germania cu 8,0%, Ucraina cu 6,6%, Polonia cu 5,0%, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord cu 4,8%, China cu 4,2%, Italia cu 2,9%, Statele Unite ale Americii cu 2,5%, Olanda cu 2,3%, Japonia cu 2,2%, Turcia cu 1,8%, Suedia cu 1,5%, Finlanda cu 1,4%, Israel și Franța câte 1,2%, Elveția și Republica Cehă câte 1,1%, Lituania cu 1,0%.

Conform datelor experților din cadrul ONVV, turismul vitivinicol, pe parcursul a 2 ani consecutivi, 2018 și 2019, a marcat o creștere de 13,5%, iar în anul 2017 a înregistrat o creștere record față de 2016 cu 31%. Marea majoritate a turiștilor sunt naționali (locali) și doar 10% au fost internaționali. În anul 2019, turiștii străini au cheltuit în Moldova peste 500 milioane de dolari, iar Drumul Vinului reprezintă cartea de vizită a țării noastre. De aceea putem menționa, că dezvoltarea turismului este un motor de dezvoltare regională, de promovare a producției agro-alimentare și de valorificare sustenabilă a mediului și a resurselor naturale, cu beneficii de creștere economică pentru populație. Recunoașterea internațională și integrarea rutei vinicole în rutele culturale europene încurajează dezvoltarea programelor dedicate agro-turismului și dezvoltării regionale. Totodată, în 2018, Republica Moldova a primit onoarea de a găzdui a treia ediție a Conferinței Mondiale a Turismului Viniviticol (Wine of Moldova 2019). Totodată, observăm că în ultimii cinci ani se observă o dinamică pozitivă a industriei turismului și industria vitivinicolă a Moldovei, demonstrând sinergie și avantaje reciproce. Astfel, Ziua Națională a Vinului, agenda cultural-turistică „Pomul Vieții”, campaniile de promovare „Fii Oaspetele Nostru”, „Hai la mine acasă”, au generat sute de publicații internaționale, Moldova fiind inclusă în top 10 destinații de turism vitivinicol recomandate în 2020.

Oficiul Național al Viei și Vinului a digitalizat Ghidul Vitivinicol și Catalogul Vinurilor de Aur 2019, astfel că, sectorul vitivinicol în spațiul online va fi promovat mai intens, și anume la promovarea turismului vitivinicol prin intermediul paginii oficiale www.wineofmoldova.com, cât și pe pagina Facebook/wineofmoldova, Instagram, LinkedIn, ș.a.

Concluzii: Pentru dezvoltarea turismului vitivinicol nu este suficient numai prezența sectorului vitivinicol în țară, dar este necesară elaborarea și promovarea unei politici eficiente cât și dezvoltarea infrastructurii.

Dezvoltarea turismului vitivinicol necesită o cooperare strânsă și parteneriat în cadrul comunității. Fără de restaurante, hoteluri, autoritățile publice locale, organele responsabile de menținerea drumurilor, alte structuri care contribuie la crearea infrastructurii, turismul vitivinicol nu poate avea succes.

Este necesar de a face investiții pentru marketing complex, care include nu numai broșuri și un site web, dar și indicatoare, planificarea și promovarea evenimentelor etc. Astfel, o bună sincronizare a comunicărilor și activităților de marketing ar conduce la un impact esențial. O mai bună implicare a tur-operatorilor și atragerea asociațiilor profesionale din turism pentru captarea interesului de afaceri. Astfel, promovarea vinurilor prin brandul de țară *Wine of Moldova* a devenit activă și are un impact semnificativ asupra promovării turismului.

Este necesară concentrarea eforturilor asupra protejării mediului și frumuseții rurale a podgoriilor, astfel încât regiunea să-și păstreze farmecul și rațiunea sa de a fi o destinație vinicolă.

Referințe:

1. Legea nr. 352 din 24-11-2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova. Publicat în Monitorul Oficial, 02-02-2007, Nr. 14-17 art.
2. Wine of Moldova (2019). The Grape Country. <http://wineofmoldova.com/en/>
3. Moldova wine in numbers, (2018).
4. Local grape Varieties a factor determining the unique character of wine of Moldova (2020). <https://madein.md/en/news/>
5. Regulation No. 554 on approval of the National Tourism Program - Wine Road in Moldova, Official Monitor No. 88 – 90 of May 24, 2004.

6. Moleșteanu T. (2014) Situația actuală și perspectivele de dezvoltare a turismului vitivinicol în Republica Moldova. (2014). Revistă științifico-practică: Relații internaționale plus Nr.1/2014. ISSN: 1857-4440
7. Project funded by the European Union Cross Border Cooperation Programme "Black Sea 2007-2013". (2014) Creation of a black sea network for sustainable tourism development in Bulgaria, Romania, Ukraine, Moldova and Georgia (bs tourism net). Available online: <https://inqua-moldova.com/wp-content/uploads/2017/06/190020>
8. Raport Anual 2019. Oficiul Național al Viei și Vinului. (2019). <https://wineofmoldova.com/wp-content/uploads/2021/02/RAPORT-ANUAL-2019.pdf>
9. Tomescu, V. (2016) Turismului vitivinicol: Tendințe actuale pe plan mondial și local Available online: <https://www.slideshare.net/>
10. Šilhánková K. (2020). Succesul industriei viti-vinicole moldovenești în anul 2019 și perspectivele ne îmbucurătoare de viitor. https://www.mzv.cz/chisinau/ro/relatiile_dintre/succesul_industriei_viti_vinicol_e.html.
11. Левитская, А. (2019) Развитие потенциала виноградарства и винного туризма в АТО Гагаузия. Економічний вісник університету. Випуск № 41, УДК 35.076.5(470)
12. Винный путь Молдовы включен в Культурные маршруты Совета Европы. (2020). Available online: https://www.ipn.md/ru/vinnyy-put-moldovy-vklyuchen-v-kulturnye-marshruty-soveta-evropy-7967_1072007.html
13. Молдавский винный путь" признан устойчивым культурным туристическим направлением. (2020).
14. Лаков, П. (2018) Теоретико-концептуални аспекти на биоклиматичния туристически потенциал в Република България. // монография, изд. АИ „Талант“ към ВУАРР – Пловдив, 2018 г., -292 с: с табл., граф., фиг. и карти, ISBN 978-619-203-212-8

15. Visan, C. (2014) Vineyard Road - The Visit Card of Vrancea Country, Academia Română, Institutul Gh. Zane. Iasi, Bălți, 2014.

IMPLICAȚIILE INCLUZIUNII FINANCIARE PENTRU DEZVOLTAREA ACCESULUI LA SERVICII FINANCIARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Cristina Ungur, PhD

Institutul Național de Cercetări Economice al Academiei de Studii Economice
din Moldova

cristinaungur@ymail.com

ORCID ID 0000-0002-6319-2359

Rezumat. Prezenta lucrare explorează modul în care incluziunea financiară contribuie la extinderea accesului și utilizarea efectivă a produselor și serviciilor financiare în Republica Moldova. Studiul evidențiază obstacolele și oportunitățile din sistemul financiar național, oferind informații valoroase despre dinamica utilizării serviciilor bancare. De asemenea, cercetarea subliniază impactul incluziunii financiare asupra creșterii accesibilității serviciilor financiare moderne. În analize au fost utilizate datele Băncii Naționale a Moldovei care este principalul regulator și supraveghetor al activității prestatorilor de servicii financiare din țară. Promovarea incluziunii financiare prin educație financiară, dar și prin dezvoltarea accesului la servicii financiare este unul din pilonii de sprijin ai dezvoltării durabile și al stabilității economice.

Revizuirea literaturii. Cercetările privind incluziunea financiară sunt preponderent axate pe alfabetizarea financiară a copiilor și tinerilor. Astfel OECD prezintă un studiu amplu privind nivelul de alfabetizare financiară a elevilor de 15 ani (OECD, 2023).

În ultimul deceniu a crescut numărul de studii și cercetări privind educația financiară ceea ce denotă importanța acestui fenomen pentru toate țările lumii. În acest context, a fost inițiată elaborarea unei reviste științifice specializate "Journal of Financial Literacy and Wellbeing" editate de Lusardi și Messy (Lusardi A, 2023) la Cambridge University Press. Revista prezintă drept pilon definiția fundamentată a alfabetizării financiare și anume "Alfabetizarea

financiară este cunoștința și înțelegerea conceptelor și riscurilor financiare, precum și abilitățile și atitudinile de a aplica aceste cunoștințe și înțelegeri pentru a lua decizii eficiente într-o gamă variată de contexte financiare, pentru a îmbunătăți bunăstarea financiară a indivizilor și a societății și pentru a facilita participarea în viața economică” (OECD, PISA 2021 Financial Literacy Analytical and Assessment Framework, 2021).

Cercetări privind interacțiunea dintre incluziunea financiară și inegalitățile sociale regăsim la cercetătorii din Spania (Marta de la Cuesta-González, 2021). Aceștia s-au axat pe analiza unui grup special de consumatori vulnerabili din mediul urban și anume cele care se confruntă cu sărăcia și excluziunea socială. În rezultatul studiului s-a constatat că dificultățile de utilizare a serviciilor financiare pentru aceste grupuri vulnerabile sunt cauzate de presiunea bancară și lipsa instruirii financiare.

În rezultatul analizei cercetărilor existente constatăm că accesul la servicii financiare depinde de educația financiară mai mult decât de venituri. Astfel este interesant să analizăm în ce măsură populația din Republica Moldova accesează aceste servicii, ținând cont de nivelul înalt de sărăcie (rata sărăciei 31%).

Rezultate și discuții. Incluziunea financiară are două aspecte principale: primul se referă la programe de *educație financiară*, iar al doilea - la programe de facilitare a *accesului la produse și servicii financiare*.

Figura 1. Determinații incluziunii financiare
Sursa: elaborat de autor

Accesul la servicii financiare este considerat un imperativ pentru participarea activă în viața economică și socială. Lipsa accesului sau utilizarea

inadecvată a acestora nu afectează doar individul, ci și comunitatea în ansamblu, conducând la inegalități sociale. În multe cazuri, accesul la servicii financiare funcționale este un factor cheie în reducerea sărăciei și în creșterea prosperității economice. Astfel, putem afirma că incluziunea financiară este un drept important al cetățenilor și o necesitate pentru un mediu social și economic echitabil. Inițiativele de promovare a accesului și utilizării eficiente a serviciilor financiare trebuie să fie personalizate și accesibile pentru toată populația, pentru a combate excluziunea și a susține coeziunea socială.

Atunci când vorbim despre incluziune financiară și acces la produse financiare, ne referim la patru tipuri de produse de bază: servicii bancare, creditare, economii și asigurări (figura 1).

În ultimul raport al Băncii Mondiale privind incluziunea financiară (Demirgüç-Kunt, 2022)¹ se menționează că, la nivel mondial, 76% din populația globală dețin cel puțin un cont bancar. În mare parte acest indicator se datorează restricțiilor impuse de legislație, oamenii fiind obligați să dețină un cont bancar pentru a primi salarii, a efectua transferuri guvernamentale sau pentru remitențe interne. O consecință favorabilă a digitalizării produselor financiare constă în faptul că, odată cu primirea unor plăți digitale, oamenii sunt mai dispuși să folosească și alte servicii financiare, precum depozitarea, economisirea și împrumutul de bani.

Din analiza conceptuală prezentată mai sus deducem că accesul la produse financiare se referă la posibilitatea indivizilor și companiilor de a utiliza servicii financiare esențiale, precum conturi bancare, credite, economii, asigurări și instrumente de investiții. Acest acces este important pentru dezvoltarea economică și socială, deoarece facilitează o mai bună gestionare a banilor și oferă protecție împotriva riscurilor financiare.

Accesibilitatea produselor financiare este influențată de o serie de factori interdependenți, care pot facilita sau limita utilizarea acestor servicii. Principali

¹ Demirgüç-Kunt, Asli, Leora Klapper, Dorothe Singer, and Saniya Ansar. 2022. The Global Findex Database

2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. Washington, DC: World Bank. https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex#data_sec_focus

determinanți ai accesibilității includ:

- educația financiară;
- reglementările și cadrul legal;
- disponibilitatea și diversitatea produselor;
- infrastructura tehnologică;
- condițiile economice și sociale.

Abordarea acestor factori necesită o colaborare între autorități, instituții financiare și societatea civilă pentru a crea un mediu favorabil incluziunii financiare și pentru a asigura că toate persoanele au acces egal la resursele financiare necesare.

În ultimii cinci ani, 2019-2023, în Republica Moldova se înregistrează o creștere a numărului de **carduri de plată** emise. La finele anului 2023, numărul de carduri aflate în circulație a fost de 3,29 milioane de unități (figura 2). Raportat la numărul de populație, acest indicator demonstrează că fiecare cetățean din Republica Moldova deține 1,3 carduri bancare, comparabil cu media Uniunii Europene care este de 1,6 carduri de plată per capita.

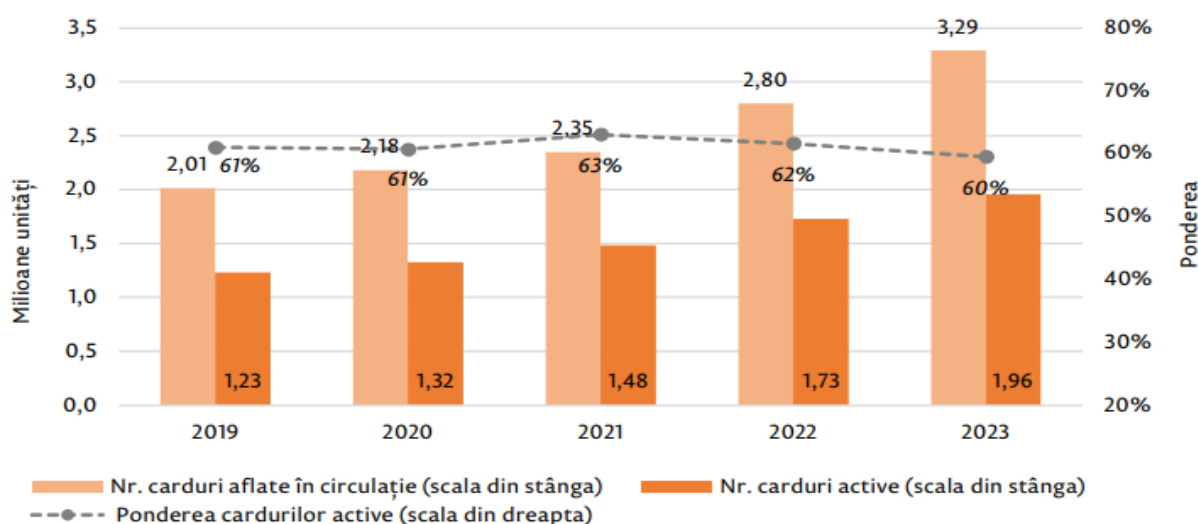

Figura 2. Numărul cardurilor de plată aflate în circulație, 2019-2023

Sursa: Banca Națională a Moldovei

În Republica Moldova cardurile sociale reprezintă un procent redus din totalul cardurilor în circulație, dar au cea mai mare rată de activitate (79,2%) în anul 2023. Inițial, acestea erau folosite predominant pentru retrageri de numerar

din prestații sociale, însă utilizarea lor pentru plăți fără numerar a crescut semnificativ. În doar patru ani, ponderea plăților fără numerar realizate cu cardurile sociale a crescut de la 52% în 2019 la 76% în 2023, apropiindu-se de media generală a plăților fără numerar, care este de 85,5%.

În domeniul **serviciilor de asigurare**, Republica Moldova înregistrează dinamici crescătoare, demonstrând o stabilitate reziliență a pieței de asigurări, dar și o perspectivă de dezvoltare (figura 3).

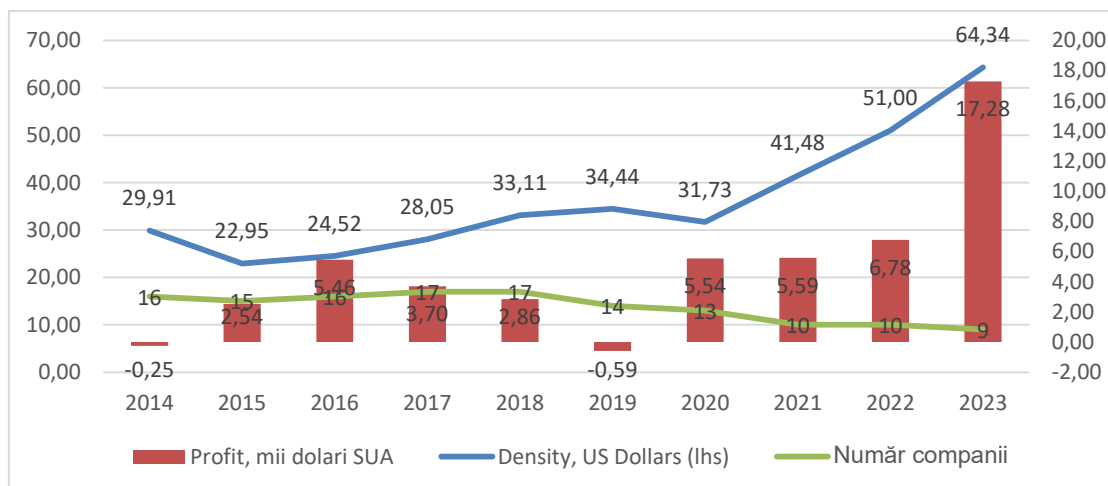

Figura 3. Indicatorii generali de diagnosticare ai pieței de asigurări din Republica Moldova
Sursa: elaborat de autor

În ultimii zece ani numărul de participanți pe piață a suferit modificări, în mare parte datorate schimbărilor legislative ceea ce a contribuit la filtrarea participanților profesioniști pe piața de asigurări, rămânând doar cei care pot asigura prestarea unor servicii calitative și conforme cerințelor pieței și a consumatorilor.

În ceea ce privește indicatorii generali de diagnosticare a sectorului de asigurări, observăm un nivel de profit în creștere. Cele 9 companii de asigurări care activează pe piață au generat în anul 2023 un profit de 17,28 mii dolari SUA. Se constată o creștere constantă a densității asigurărilor în perioada post COVID-19, ceea ce denotă că industria de asigurare în Republica Moldova este una rezilientă și se află într-un proces de dezvoltare. Populația țării este încă, comparativ, rezervată la accesarea serviciilor de asigurare privată, densitatea asigurărilor ajungând la doar 53,34 dolari SUA în anul 2023. În UE media acestui indicator este de 2040 euro pe cap de locuitor (EIOPA, 2022), adică

aproximativ 2200 dolari SUA².

În Republica Moldova există câteva produse de **economisire** oferite de piața bancară și nebancară. În cadrul băncilor comerciale pot fi făcute depozite bancare, iar la asociațiile de economii și împrumut de pe piața nebancară pot fi efectuate depuneri de economii. Ca instrumente de economisire, nu doar de investiții pot fi considerate acțiunile, obligațiunile și valorile mobiliare de stat emise pe piața financiară. Volumul total de depozite bancare pentru anul 2023 a fost de 42,8 miliarde lei, ceea ce, raportat la populația ocupată, constituie cca 2400 euro per angajat.

Produsele de creditare pe piața financiară din Republica Moldova sunt oferite de băncile comerciale, organizațiile de creditare nebancară (OCN) și asociațiile de economii și împrumut (AEÎ). În sectorul bancar, în anul 2023, au fost acordate credite în valoare totală de 63,89 miliarde lei de către 11 bănci comerciale. Cele 136 de OCN care activează în Republica Moldova și se află sub supravegherea Băncii Naționale a Moldovei au raportat pentru anul 2023 împrumuturi acordate în valoare totală de 13,78 miliarde lei. În aceeași perioadă de timp 58 de AEÎ au acordat împrumuturi în valoare totală de 1,02 miliarde lei.

Din analiza datelor privind creditarea în Republica Moldova concluzionăm că instituțiile financiare cu cea mai mare pondere de creditare din țară (81%) sunt băncile comerciale. Oamenii preferă să se crediteze la bănci, deoarece acestea oferă mai multă siguranță, condiții mai avantajoase, produse variate și acces la sume mari de bani pe termen lung. În plus, băncile sunt instituții financiare bine reglementate, care oferă un grad ridicat de încredere și transparență în relația cu clienții lor.

Concluzii. Incluziunea financiară reprezintă un element definitoriu pentru participarea activă a cetățenilor în viața economică și socială. Promovarea accesului la servicii financiare și utilizarea eficientă a acestora contribuie

² Curs de schimb euro vs usd mediu pentru anul 2022 de 1,08.

https://www.ecb.europa.eu/stats/policy_and_exchange_rates/euro_reference_exchange_rates/html/eurofxref-graph-usd.en.html

semnificativ la reducerea sărăciei, diminuarea inegalităților sociale și susținerea coeziunii sociale. În Republica Moldova, accesul și utilizarea produselor financiare sunt influențate de o serie de factori interdependenți, precum educația financiară, reglementările legale, disponibilitatea și diversitatea produselor, infrastructura tehnologică și condițiile economice și sociale. Politicile de promovare a incluziunii financiare trebuie să fie adaptate specificului economic al fiecărei țări.

Analiza situației actuale în Republica Moldova arată o creștere semnificativă a numărului de carduri de plată emise și o utilizare tot mai frecventă a plăților fără numerar, ceea ce indică o modernizare a accesului la servicii financiare. De asemenea, sectorul asigurărilor prezintă dinamici pozitive, dar densitatea utilizării acestor servicii rămâne mult sub media europeană, semnalând un potențial de creștere.

Băncile comerciale domină piața creditării din Republica Moldova, fiind preferate de populație datorită siguranței, ofertelor avantajoase și transparenței în relația cu clienții. Totuși, există oportunități pentru extinderea incluziunii financiare prin digitalizarea și diversificarea produselor financiare, precum și prin implementarea unor politici adaptate care să vizeze creșterea numărului de persoane care accesează aceste servicii.

Notă: Articolul a fost elaborat în cadrul Proiectului pentru tineri cercetători 24.80012.0807.09TC ”Fortificarea suportului științific și metodologic pentru reducerea vulnerabilității sociale prin creșterea nivelului incluziunii financiare a grupurilor cu venituri mici” (2024-2025).

Referințe

1. Banca Națională a Moldovei (2024). Baza de date interactive. <https://bnm.md/>
2. Demirgüç-Kunt, A. L. (2022). The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. Washington DC: World Bank.
3. EIOPA. (2022, September). European Insurance Overview 2022. Preluat de

- pe https://www.eiopa.europa.eu/publications/european-insurance-overview-2022_en
4. Frisancho, V. (2023). Spillover effects of financial education: The impact of school-based programs on parents. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*(1), pg. 138-153. doi:<https://doi.org/10.1017/flw.2023.2>
 5. Hasler, A. L. (2023). Resilience and wellbeing in the midst of the COVID-19 pandemic: The role of financial literacy. *Journal of Accounting and Public Policy*. Forthcoming.
 6. Lusardi A, M. F.-A. (2023). The importance of financial literacy and its impact on financial wellbeing. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1-11.
 7. Lusardi, A. (2015). Financial Literacy Skills for the 21st Century: Evidence from PISA. *The Jourla of Concumer Affairs*, 639-659.
 8. Marta de la Cuesta-González, J. P.-G.-O. (2021). The relationship between vulnerable financial consumers and banking institutions. A qualitative study in Spain,. *Geoforum*, 119, 163-176. doi:<https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.01.006>.
 9. OECD. (2021). PISA 2021 Financial Literacy Analytical and Assessment Framework. <https://www.oecd.org/pisa/sitedocument/PISA-2021-Financial-Literacy-Framework.pdf>. Preluat de pe <https://www.oecd.org/pisa/sitedocument/PISA-2021-Financial-Literacy-Framework.pdf>: <https://www.oecd.org/pisa/sitedocument/PISA-2021-Financial-Literacy-Framework.pdf>
 10. OECD. (2023). PISA 2022 Financial Literacy Framework.
 11. Prete, A. L. (2013). Economic literacy, inequality, and financial development,. *Economics Letters*, 74-76. doi:<https://doi.org/10.1016/j.econlet.2012.09.029>.
 12. UE. (2019). Directiva (UE) 2019/882 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind cerințele de accesibilitate aplicabile produselor și serviciilor. Preluat de pe <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32019L0882>

ІННОВАЦІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЯК ДРАЙВЕРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ ТА МОЛДОВИ

Згадова Наталія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та фінансово - економічної безпеки

РАШЕВСЬКИЙ Артем, аспірант 3-го року навчання
Одеський Національний технологічний університет

Перехід до інноваційної економіки, заснованій на постійному технологічному вдосконаленні, вимагає перегляду основних цілей та

напрямів економічної політики країн - Молдови та України. Реалізація переходу до інноваційної моделі розвитку можлива лише за умови створення відповідної інфраструктури, а також забезпечення інституційної та фінансової підтримки інноваційних процесів.

У зв'язку з цим, державна інноваційна політика набуває особливого значення, оскільки вона має на меті системну трансформацію національної економіки. Ефективна система державного регулювання інноваційного процесу сприяє зростанню наукомісткості виробництва, що, в свою чергу, зміцнює конкурентоспроможність економіки країн на міжнародній арені.

Сьогодні важливим аспектом економічного зростання є використання інноваційних підходів і технологічного розвитку для досягнення стійкого і конкурентоспроможного розвитку національних економік. Для України та Молдови, які перебувають на шляху до економічних перетворень, інновації є ключовим фактором, здатним суттєво вплинути на їхній економічний розвиток. У цьому контексті особливо важливо розглядати, як країни можуть використати свої науково-технічні можливості, щоб забезпечити зростання продуктивності, підвищити ефективність виробництва та інтегруватися в глобальну економіку.

Інновації та нові технології відіграють важливу роль у розвитку економік України та Молдови. Інновації — це не просто нові ідеї, а й процес їхнього впровадження у виробництво та надання послуг. Вони можуть бути у вигляді нових технологій, змін у виробничих процесах або створення нових продуктів, які відповідають вимогам часу. Технологічний розвиток в обох країнах має важливе значення для підвищення ефективності використання ресурсів і забезпечення сталого економічного зростання (табл.1).

Таблиця 1. Роль інновацій та технологій у розвитку економік України та Молдови

Фактор	Україна	Молдова
Основні сфери	ІТ, агропромисловий комплекс,	Агропромисловий комплекс, ІТ,

Фактор	Україна	Молдова
інновацій	енергетика, оборонна промисловість	енергетика, машинобудування
Ключові інноваційні галузі	Відновлювальна енергетика, ІТ, сільське господарство	Сільське господарство, переробка продуктів, ІТ
Інвестиції в НДДКР	0,4% від ВВП (2023 рік)	0,2% від ВВП (2023 рік)

Технологічний розвиток в Україні та Молдові значною мірою залежить від інвестицій, державної підтримки та можливостей доступу до міжнародних ринків. На сьогодні в обох країнах існують окремі успішні приклади впровадження інноваційних рішень, але для досягнення сталого економічного зростання необхідне масове впровадження новітніх технологій у різні сектори економіки.

Завдяки своєму науковому потенціалу Україна має значні можливості для розвитку інноваційних технологій у таких сферах, як агропромисловість, енергетика та інформаційні технології. Важливими кроками є підтримка стартапів у високотехнологічних сферах, розвиток цифровізації та енергетична ефективність.

Молдова, зі своїм обмеженим науково-дослідницьким потенціалом, спрямовує зусилля на розвиток інновацій в аграрному секторі, переробці продуктів, а також у цифрових технологіях. Однак вона має обмежені ресурси для значних інвестицій у науково-дослідницьку діяльність, що наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Сучасний стан технологічного розвитку

Країна	ІТ-галузь	Агропромисловий комплекс	Енергетика та екологія
Україна	Розвиток стартапів, цифровізація бізнесу	Продуктивність, інновації у вирощуванні та обробці сільгосппродукції	Відновлювальні джерела енергії, енергоефективність
Молдова	Створення ІТ-компаній, цифровізація адміністративних послуг	Зростання сільгоспвиробництва, переробка продукції	Використання відновлювальних джерел, енергоефективність

Незважаючи на наявність потенціалу, країни стикаються з низкою викликів на шляху до впровадження інновацій:

- Фінансування та інвестиції: Обидві країни стикаються з проблемою недостатнього фінансування науково-дослідних і технологічних розробок. Це ускладнює створення інфраструктури для розвитку інноваційних стартапів та впровадження новітніх технологій.

- Низька співпраця між наукою та виробництвом: В Україні та Молдові є певний розрив між науковими дослідженнями та їхнім практичним застосуванням у виробництві. Це потребує зусиль для створення умов для тісної співпраці між науковими установами та бізнесом.

- Низька інноваційна культура та підготовка кадрів: недостатня кількість висококваліфікованих фахівців у галузі інноваційних технологій є серйозною перешкодою для розвитку інноваційного сектору. Це вимагає реформ в освіті та підтримки талантів у галузі науки і технологій.

Таблиця 3. Інноваційний розвиток України і Молдови

Виклик	Україна	Молдова
Інвестиції в НДДКР	Недостатнє фінансування, потреба в залученні приватних інвестицій	Обмежені державні ресурси, необхідність залучення іноземних інвестицій
Співпраця науки і бізнесу	Потреба у створенні інноваційних кластерів, партнерств	Відсутність ефективних механізмів співпраці з бізнесом
Освітні реформи і підготовка кадрів	Недостатня кваліфікація кадрів в ІТ та науково-технічних сферах	Потреба у розвитку спеціалізованої освіти та перепідготовки кадрів

Проблеми економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності в умовах інформаційно-технологічної революції можуть бути вирішені за допомогою ефективних стратегій інноваційного розвитку. В умовах динамічного розвитку ринкового середовища, в якому функціонує підприємство, єдино правильним напрямом розвитку підприємства залишається інноваційний. Для забезпечення сталого

інноваційного розвитку Україна та Молдова мають приймати національні стратегії, орієнтуючись на основні економічні напрями (табл. 4.).

Підтримка інвестицій у науку та технології, де необхідно створювати сприятливе середовище для залучення інвестицій у науково-дослідницьку діяльність, а також у розвиток стартапів та високотехнологічних підприємств. Розвиток інфраструктури інновацій та створення національних інноваційних кластерів, технопарків і інкубаторів для підтримки стартапів і трансферу технологій є важливою частиною стратегії.

Реформа освітньої системи та підготовка кадрів є невід'ємною частиною інноваційного розвитку економіки. Освітні заклади повинні забезпечувати підготовку фахівців високого рівня, здатних ефективно працювати в інноваційних галузях, таких як інформаційні технології, інженерія, біотехнології та відновлювальна енергетика. Крім того, важливим є забезпечення можливостей для перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів відповідно до швидко змінюваних вимог ринку праці.

У світлі постійного розвитку нових технологій і тенденцій на глобальному ринку праці, традиційна модель освіти повинна бути адаптована до реалій сучасності. Це означає, що навчальні програми повинні бути орієнтовані на розвиток навичок, що відповідають вимогам інноваційних та технологічних секторів. Зокрема, необхідно приділяти особливу увагу навчанню з питань цифрових технологій, науково-дослідницької діяльності, а також підприємницьких навичок, що дозволяють молодим спеціалістам створювати стартапи та інтегруватися в інноваційні бізнес-процеси.

Окрім цього, важливим є розвиток програм для перепідготовки дорослого населення. Це дозволить робітникам, які працюють у традиційних галузях, перенавчатися і адаптуватися до нових вимог ринку праці. Створення сучасних центрів підвищення кваліфікації та платформ для онлайн-навчання є необхідними кроками для забезпечення доступу до

освіти впродовж усього життя, а також для підвищення мобільності робочої сили.

Інвестиції в освіту та підготовку кадрів є не тільки інструментом для покращення якості праці, але й важливим драйвером економічного зростання та інноваційної трансформації.

Таблиця 4. Стратегії для підтримки інноваційного розвитку

Напрямок	Україна	Молдова
Підтримка інвестицій у НДДКР	Спрощення доступу до фінансування, стимулювання інвесторів	Створення пільгових умов для інвестицій в інноваційні проекти
Розвиток інфраструктури	Створення технопарків, інкубаторів, кластерів	Розвиток інноваційних хабів і стартап-центрів
Освітні реформи	Перехід на дуальну освіту, підтримка STEM-освіти	Впровадження сучасних освітніх програм для науково-технічних спеціальностей

Інновації та технологічний розвиток є критично важливими для забезпечення економічного зростання як України, так і Молдови. У той час як обидві країни стикаються з певними викликами у цій сфері, вони мають значний потенціал для розвитку технологій, зокрема в таких секторах, як агропромисловість, ІТ та енергетика. Система державної підтримки, розвиток інфраструктури та інвестицій, а також реформи в освіті і підготовці кадрів є важливими елементами для забезпечення ефективного інноваційного розвитку. Використання цих інструментів допоможе підвищити конкурентоспроможність обох країн на глобальному рівні.

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ТА РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

АТАМАСЬ Галина Павлівна, к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та фінансово - економічної безпеки

**МАЛЕВИЧ Олег, аспірант 1-го року навчання
Одеський національний технологічний університет**

Стратегічним завданням держави є забезпечення основних

принципів сталого соціально-економічного розвитку. Соціально-економічний розвиток регіонів України в ринкових умовах багато в чому залежить від величини і ефективності використання їх виробничого та інвестиційного потенціалу.

Особливістю сучасної державної регіональної політики України є спрямованість на підвищення самостійності окремо взятої території. У той же час регіон як цілісна територія з відповідним потенціалом розвитку здатен впливати на розвиток держави в цілому. Таким чином, дослідження та оцінка виробничого потенціалу на рівні регіону набуває важливого значення.

Одеська область розташована на крайньому південному заході України, на півдні межує з Румунією, на заході – з Молдовою, на півночі – з Вінницькою і Кіровоградською, на сході – з Миколаївською областями України.

Головна особливість економіко-географічного положення області – її приморське і прикордонне розташування. Широкий вихід в Азово-Чорноморський басейн і до великих річкових магістралей – Дунаю, Дністру, визначає її великі переваги в розвитку транспортної інфраструктури. Морські порти регіону знаходяться на перехресті функціонуючих міжнародних транспортних коридорів. Область є морськими воротами держави. В економіко-географічному плані область відноситься до зони інтенсивного степового землеробства; прибережною частиною вона попадає в рекреаційну зону північно-західного Причорномор'я.

Загальна площа території області складає 33,3 тис.км². В області понад 2,6 млн. га сільськогосподарських угідь, у тому числі 2,1 млн. га ріллі, більше 82 тис. га виноградників і садів. З географічним положенням області в степовій і лісостеповій зонах пов'язане її головне природне багатство – значні агровиробничі ресурси - природно-кліматичні умови області сприятливі для культивування озимої пшениці, зерна, ячменю, сої,

проса і соняшника.

Територія області за станом на 1 січня 2022 року поділена на 7 районів, 19 міст, 33 селища міського типу і 1122 сільських населених пунктів (табл. 1). Щільність населення становить майже 71 особу на 1 км².

Таблиця 1. Наявна кількість адміністративно-територіальних одиниць за районами на 1 січня 2022 року¹

	райони	Територіальні громади	міста		селища міського типу	сільські населенні пункти
			всього	В т.ч. обласного значення		
Одеська область, всього	7	91	19	9	33	1122
в т.ч. райони: Березівський	1	16	1	-	6	219
Білгород-Дністровський	1	16	2	1	3	129
Болградський	1	10	2	-	4	93
Ізмаїльський	1	6	4	1	1	47
Одеський	1	22	5	5	9	141
Подільський	1	12	4	2	5	290
Роздільнянський	1	9	1	-	5	203

¹ За даними офіційного вебпорталу Верховної Ради України [1]

З огляду на значну забезпеченість Одеської області базовими факторами виробництва – великі площі сільськогосподарських земель, висока родючість землі, сприятливі для сільськогосподарського виробництва кліматичні умови, вигідне географічне розташування, забезпеченість розвинутими факторами виробництва – технологіями, інфраструктурою, людським капіталом, вона може ефективно розвиватися в сучасній ринкової економіці країни (табл. 2.)

Аналіз показників (табл.2.) підтверджує, що економіка Одеського регіону відіграє дуже помітну роль у господарському комплексі України.

Таблиця 2. Частка Одеської області у загальних показниках по країні

	2021р.	Частка у загальному обсязі по Україні*, %
Чисельність постійного населення (на кінець року), тис. осіб	2340,3	5,7
Кількість зайнятих віком 15 – 70 років., тис. осіб	979,6	6,3
Кількість безробітних віком 15 – 70 років, тис. осіб	76,6	4,5
Валовий регіональний продукт (за фактичними цінами), млн. грн.	220242	5,2

Продукція сільського господарства у постійних цінах 2016р., млн. грн.	33106,4	4,7
Оборот роздрібної торгівлі, млн. грн.	105796,4	7,3
Експорт товарів, млн. дол. США	1697,8	2,5
Імпорт товарів, млн. дол. США	2311,1	3,2
Експорт послуг, млн. дол. США	946,3	7,6
Імпорт послуг, млн. дол. США	535,6	6,9

*Без урахування тимчасово окупованої території АРК, та частини окупованих територій у Донецький та Луганській областях

З-поміж цілей економічного розвитку регіону перевага віддається соціальним показникам, а саме, збільшення доходів населення, підвищення рівня освіти, поліпшення навколишнього середовища, рівність можливостей, розширення особистої економічної свободи, збагачення культурного життя людей тощо (табл. 3.).

Таблиця 3. Динаміка соціально – економічних показників Одеської області*

Показники	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019р., %
Чисельність постійного населення (на кінець року), тис. осіб	2366,2	2357,1	2340,3	98,9
Природний приріст (+), скорочення (-) населення, осіб	-12153	-14254	-23142	x
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	9246	10336	12326	133,3
Доходи населення, млн. грн.	225458	245164	280203	124,3
Кількість пенсіонерів, які одержують пенсію в органах Пенсійного фонду, тис. осіб	559,7	547,6	530,0	94,7
Мінімальна заробітна плата (станом на 01.12)	4173	5000	6250	149,8
Валовий регіональний продукт у фактичних цінах, млн. грн.	197153	220242	271669	137,8
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн.	23628,7	-5228	29340,5	124,2

***Джерело:** складено на підставі Офіційного сайту Головного управління статистики в Одеській області. 2022. URL: www.od.ukrstat.gov.ua [2].

Оцінити стан функціонування підприємств Одеського регіону можна за показниками, наведеними в таблиці 4.

В загальному складі підприємницьких структур (табл.4) підприємства малого бізнесу складають найбільший відсоток - 95,1% (2022р.). А мікропідприємства у складі малого підприємництва - 83,9% (2022р.).

Таблиця 4. Аналіз стану та розвитку підприємств Одеської області (2020 – 2022р.р.)

Показники	2020р.	2021р.	2022р.	2022р. до 2020р., %
Середньорічна кількість діючих підприємств, всього, од.	25465	23962	17065	67,0
у т.ч. - великі	20	22	18	90,0
- середні	926	916	826	89,2
- малі	24519	23024	16221	66,2
з них мікропідприємства	21431	19962	13619	63,5
Середньорічна чисельність працівників які зайняті на підприємствах, всього, тис. чол.	292,4	304,5	264,3	90,4
у т.ч. - великі	29,9	36,7	25,5	85,3
- середні	152,7	151,1	143,8	94,2
- малі	109,8	116,7	95,0	86,5
з них мікропідприємства	47,2	52,0	39,8	84,3
Обсяг реалізованої продукції підприємствами, всього, млн. грн.	427108,5	573808,6	465125,6	108,9
у т.ч. - великі	125083,3	172023,5	145499,0	116,3
- середні	181932,5	242290,9	202538,6	111,3
- малі	120092,7	159494,2	117088,0	97,5
з них мікропідприємства	40232,5	53785,1	37451,6	93,1

*Джерело: складено автором на підставі [2]

Щодо показника – середньорічна чисельність працівників, які зайняті у бізнесі, то він має загальну тенденцію до зменшення з 292,4 тис. чоловік у 2020р. до 264,3 тис. чоловік у 2022 р. (зменшення на 9,6%). Найбільшу частку у загальному складі працюючих мають середні за розміром підприємницькі структури – 54,4% (2022р.). Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), який за період підприємницької діяльності (2020 - 2022р.р.) отримали всі види підприємств, зростає у великих та середніх за розмірами підприємствах.

Розвиненість ринкової інфраструктури Одеського регіону та відповідний виробничий потенціал дозволяють підприємницьким структурам (організаціям, фірмам) отримувати відповідний дохід. Підприємств, які одержали прибуток в 2021р. було 72%, в 2022р. – 64%, а в

2023р. – 68% від їх загального обсягу. Нажаль решта отримали збиток. У 2023 році частка підприємств, що отримали збиток, становила 31,7%, (сума збитків склала 16414,5 млн. грн.). Найбільший відсоток збиткових підприємств до загальної кількості підприємств даного виду діяльності спостерігався у підприємствах сфери тимчасового розміщування й організації харчування (44,6% у 2023р. проти 55,3% у 2022р.), операцій з нерухомим майном (42,2% проти 49,2%), фінансової та страхової діяльності (41,3% проти 39,8%). Причинами існування збиткових підприємств є нестача фінансових ресурсів, а саме – неплатоспроможність клієнтів, недоступність кредитних коштів і власного капіталу бізнесу тощо. Для того щоб змінити ситуацію необхідно налагоджувати ефективну систему самоорганізації суб'єктів підприємницької діяльності та підвищувати рівень доступності для підприємців фінансово – кредитних ресурсів.

В цілому, узагальнюючи вищезазначене, можна відмітити, що в Одеській області є виробничо – ресурсні чинники, які б позитивно впливали на ефективний розвиток підприємницьких структур, що, в свою чергу, позитивно впливатиме на загальний вектор формування економічної безпеки регіону.

Список використаних джерел:

1. Офіційний портал Верховної Ради України <https://www.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області. 2022. URL: www.od.ukrstat.gov.ua

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

**ЗАБОЛОТНА Олена Степанівна, PhD, доцент кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки
Одеський національний технологічний університет**

У сучасних умовах цифрова трансформація суттєво змінює фінансовий сектор, створюючи як нові можливості, так і ризики для економічної безпеки. Впровадження інноваційних технологій, таких як блокчейн, фінансові технології (FinTech), штучний інтелект (ШІ) та великі дані, потребує переосмислення традиційних підходів до управління економічною безпекою. Метою даних тез є аналіз сучасних наукових досліджень та теоретичних підходів, які формують основу для розробки інноваційних стратегій забезпечення економічної безпеки в умовах цифрових змін.

Науковці, такі як Д. Тапскотт (Don Tapscott) та А. МакАфі (Andrew McAfee), акцентують увагу на швидких змінах у фінансовому секторі, спричинених впровадженням цифрових технологій. Зокрема, вони підкреслюють роль блокчейну як децентралізованої системи, що забезпечує прозорість та знижує ризики шахрайства. Дослідження Світового економічного форуму вказують, що цифрова трансформація змінює традиційні фінансові моделі, створюючи нові продукти та сервіси, такі як мобільні платежі та інноваційні кредитні системи.

Теоретичний аналіз показує, що цифрова трансформація є рушійною силою підвищення ефективності фінансового сектору, але водночас створює нові ризики, пов'язані з кібербезпекою та захистом даних.

В роботах таких науковців, як Й. Бріґс (Joanna Bryson) та М. Гудвін (Michael Goodwin), висвітлюються можливості використання штучного інтелекту для моніторингу та прогнозування фінансових ризиків. ШІ дозволяє аналізувати великі обсяги даних у реальному часі, виявляючи аномалії та загрози.

Згідно з дослідженнями, використання блокчейну може підвищити рівень економічної безпеки, оскільки він дозволяє зберігати дані в розподіленому вигляді, що знижує ризики маніпуляцій та забезпечує

прозорість транзакцій. Це відповідає теоретичним підходам, що базуються на принципах децентралізації та незалежності даних.

Науковці, такі як К. Пілкінгтон (Catherine Pilkington) та М. Кінг (Mervyn King), вказують на зростання кіберризиків у фінансовому секторі, які впливають на економічну безпеку. Поширення цифрових технологій збільшує кількість потенційних вразливостей, що потребує посиленої уваги до кібербезпеки.

Згідно з теоретичними підходами, ризики економічної безпеки можуть бути мінімізовані шляхом впровадження багаторівневих систем захисту, таких як багатоступенчата автентифікація та використання криптографічних методів для захисту даних.

В роботах Р. Болтона (Richard Bolton) та Л. Філіпа (Lydia Philip) підкреслюється важливість інтеграції інноваційних технологій у системи управління ризиками. Впровадження FinTech дозволяє знижувати операційні витрати та підвищувати точність оцінки ризиків.

Теоретичний аналіз передбачає, що управління економічною безпекою має ґрунтуватися на проактивних підходах, які включають моніторинг ринку в реальному часі, прогнозування ризиків та швидке реагування на загрози. Ефективні стратегії повинні враховувати інтеграцію нових технологій у традиційні моделі управління безпекою.

Згідно з дослідженнями О. Маджидсона (Omar Magidson) та П. Лагардера (Paul Lagarde), ефективна регуляторна політика має ключове значення для збереження економічної безпеки в умовах цифрових змін. Регулятори повинні адаптуватися до нових технологій, розробляючи нормативні акти, які захищають фінансові системи від зловживань.

Теоретичний аналіз вказує на необхідність балансу між інноваціями та регулюванням. Надмірне регулювання може стримувати розвиток нових технологій, в той час як недостатнє регулювання підвищує ризики шахрайства та фінансових криз.

Для забезпечення економічної безпеки в умовах цифрової трансформації, важливо розробляти комплексні стратегії, які враховують інноваційні технології та сучасні виклики. Основними напрямками для підвищення економічної безпеки є:

1. Розробка ефективної регуляторної політики: Регулятори мають адаптувати свої підходи до нових цифрових технологій, забезпечуючи захист даних та прозорість фінансових процесів. Необхідно встановити стандарти для роботи з новими технологіями, що забезпечить стабільність фінансових ринків.

2. Інвестиції у кібербезпеку: Фінансові установи повинні інвестувати в розвиток систем кібербезпеки, включаючи використання штучного інтелекту для аналізу загроз, впровадження сучасних методів шифрування та автентифікації.

3. Співпраця між фінансовими установами та технологічними компаніями: Важливо сприяти обміну інформацією про загрози та найкращі практики у сфері кібербезпеки. Спільна робота дозволить більш ефективно захищати економічні інтереси в умовах цифрових змін.

4. Підвищення цифрової грамотності: Навчальні програми для працівників фінансових установ та громадян, які користуються фінансовими послугами, є важливою складовою забезпечення економічної безпеки. Висока цифрова грамотність дозволить мінімізувати ризики шахрайства та кіберзагроз.

Таким чином, цифрова трансформація фінансового сектору відкриває нові можливості для покращення економічної безпеки, проте вимагає системного підходу до управління ризиками. Інноваційні технології, такі як блокчейн, FinTech, III та великі дані, стають важливими інструментами для забезпечення надійності фінансових систем у сучасних умовах. Успішна інтеграція цифрових технологій у фінансовий сектор потребує комплексної стратегії, яка поєднує інновації з надійними методами безпеки та ефективною регуляторною політикою.

Цифрова трансформація фінансового сектору створює нові виклики для управління економічною безпекою, але водночас відкриває широкі можливості для підвищення ефективності фінансових процесів. На основі аналізу наукових досліджень та теоретичних підходів, можна стверджувати, що впровадження інноваційних технологій є важливою складовою стратегії забезпечення економічної безпеки. Важливою умовою успішного впровадження є розробка комплексної регуляторної політики, яка буде враховувати ризики та переваги цифрових змін.

Список використаних джерел:

1. Економіка в умовах цифрової трансформації: перспективи розвитку в XXI столітті [Електронний ресурс] : тези доп. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 16 трав. 2024 р.) / відп. ред. Ю. М. Уманців. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. – 390 с.
2. Економіка та право: глобальна трансформація: міжнародна колективна монографія / за заг.ред. О.В. Безпаленко. - Київ: Видавництво "Наукова столиця", 2021. – 325 с.
3. Олійник, М. (2023). Реалізація системної діджиталізації вітчизняної економіки у контексті її інтеграції у європейський цифровий простір. Цифрова економіка та економічна безпека. (8 (08), 149-153.
4. Штохман Ю. А. Пилипак О. В., Заболотна О. С. Інноваційні підходи до управління проектами: економічні аспекти впровадження технологій. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки" № 7 (87) 2 том – 2024.

DIGITALIZATION AS A TOOL FOR STRENGTHENING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES UNDER MARTIAL LAW

SHYSHLIUK VIKTORIIA, *PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Theory and Financial and Economic Security, Odesa National University of Technology*

During martial law, when traditional business processes face significant risks due to the unpredictability of the external environment, digitalization becomes a critical tool for safeguarding the economic security of enterprises. It enables the development of robust mechanisms for adapting to rapidly evolving conditions, reducing potential losses, optimizing resource allocation, and maintaining the continuity of essential business operations even in crises.

A key benefit of digitalization lies in its ability to streamline and integrate internal business processes. This reduces the risk of human error, enhances operational precision, and supports quick adjustments to changing circumstances. For example, deploying Manufacturing Execution Systems (MES) or automated supply chain management platforms helps businesses promptly address supply chain disruptions and manage expenses in real-time.

Under martial law, a critical aspect of ensuring economic security is the ability to quickly anticipate and mitigate risks. Digitalization provides enterprises with the tools to implement specialized risk monitoring systems based on big data and machine learning algorithms. These systems can predict potential financial or economic threats, enabling timely responses to changes in the external environment, such as currency fluctuations, disruptions in resource supply, or declining demand.

One of the most significant threats to enterprises during martial law is cyberattacks, which can lead to substantial economic losses, theft of confidential information, or even the paralysis of business operations. Given the rising frequency of cyberattacks, businesses must actively adopt measures for digital security, such as data encryption, multifactor authentication, and regular updates of antivirus software. Furthermore, employee training on cybersecurity fundamentals is a vital component of these efforts.

Cloud platforms play a crucial role in enhancing enterprise flexibility under martial law. They enable businesses to store and process large volumes of data while ensuring access from any location worldwide. This capability is

essential in situations where physical access to offices is restricted or logistics are disrupted. Implementing cloud-based solutions, helps maintain critical business processes, even when traditional communication and data processing channels are compromised or unavailable.

In the context of martial law, enterprises face the urgent need to develop and implement a digitalization strategy aimed at ensuring continuity and resilience in their operations. Risks arising from global and local crises demand rapid responses and the adaptation of business processes to changing circumstances, including threats from physical and cyberattacks, resource supply instability, and the need to minimize financial losses. A robust digitalization strategy should integrate advanced technologies to support flexibility, adaptability, and security under high-risk conditions.

The digitalization strategy should also involve the active engagement of innovations and digital startups to ensure the security and development of the enterprise. Companies can collaborate with technology firms specializing in the development of new products, automation solutions, and security measures to gain a competitive edge under the challenging conditions of martial law. This may involve creating innovative products or services based on cutting-edge digital technologies such as artificial intelligence, blockchain, and others.

Thus, the development of a digitalization strategy for an enterprise during wartime is a complex process that encompasses risk assessment, the establishment of technological infrastructure, the enhancement of operational flexibility, and the integration of innovations. Such a strategy allows businesses to adapt to changing conditions, minimize potential losses, and strengthen their economic security in times of crisis.

Martial law, implemented in the country because of military actions, significantly alters the economic situation and influences all market aspects, from production to consumer demand.

Analyzing the competitive environment under martial law requires a special approach, as martial law creates significant barriers to regular market

competition. Businesses that were previously competitors may change their strategies or even consolidate to maintain their economic stability.

Market and competitive environment analysis during martial law is a crucial step in developing a company's strategy aimed at strengthening its position and ensuring economic security. Businesses must consider various external and internal factors that could affect their competitiveness and actively apply innovative approaches, digital technologies, and adaptive strategies to maintain market stability and mitigate economic risks. In times of martial law, when the market is often in a state of turbulence, the ability to respond quickly to changes and leverage growth opportunities becomes the foundation for successful business operations.

Digitalization has become a critical element in ensuring the security and stability of businesses during martial law, as companies are forced to adapt quickly to new economic, social, and political realities. While war significantly changes the business environment, companies that integrate digital technologies are able to maintain their efficiency and adapt more rapidly to changing conditions. This not only ensures business continuity but also creates potential for further development, even in challenging circumstances.

In conclusion, digitalization plays a vital role in enhancing the economic security and stability of enterprises during martial law. By enabling quick adaptation to changing conditions, automating internal processes, and providing tools for risk management, businesses can better navigate the uncertainties of crises. Additionally, cloud platforms and cybersecurity measures further contribute to maintaining operational continuity and minimizing potential losses.

A comprehensive digitalization strategy, incorporating innovation and collaboration with digital startups, is essential for businesses to strengthen their competitive position and resilience in the face of disruptions. In times of martial law, those enterprises that embrace digital technologies and adapt swiftly to external challenges will be better equipped to thrive in volatile market

conditions.

РОЛЬ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ЕКОНОМІКАХ УКРАЇНИ І МОЛДОВИ

МІШИН Євген , *аспірант 2-го року навчання*
ПАНЕНКО Олександр, *аспірант 2-го року навчання*
Одеський національний технологічний університет

Фінансова та економічна криза, що охопила сучасний світ, різко підняла питання щодо конкурентоспроможності та стійкості національних економік. Це привернуло значну увагу з боку науковців і практиків до дослідження шляхів підвищення конкурентоспроможності та розвитку малого та середнього бізнесу, у своїх роботах вчені досягли важливих результатів у цьому напрямку. Важливих результатів у цьому напрямку досягли у своїх роботах Л.Балабанова, Н.Гражевська, Ю.Кіндзерський, Г.Паламарчук, В.Павлова, І.Смолін, Р.Фурманюк та інші дослідники.

Малий та середній бізнес (МСБ) є важливою складовою економіки кожної країни, оскільки він забезпечує значну частину робочих місць, сприяє розвитку підприємницької активності, інновацій та має суттєвий вплив на економічне зростання. В умовах глобалізації та економічних криз роль МСБ особливо зростає. Україна та Молдова є прикладами країн, для яких розвиток малого та середнього бізнесу є критично важливим для забезпечення економічної стабільності та зростання.

Роль малого та середнього бізнесу в економіці України займає важливе місце в економічній структурі країни. За останні роки спостерігається тенденція до зростання частки МСБ у валовому внутрішньому продукті (ВВП), зайнятості та соціальній стабільності.

Малий та середній бізнес забезпечує близько 40% ВВП України. Кількість підприємств в секторі малого та середнього бізнесу перевищує 1,7 мільйона та створює близько 50% робочих місць в країні.

Проте, малий та середній бізнес в Україні стикається з цілою низкою проблем, таких як високий рівень корупції, складність отримання фінансування, недостатня підтримка інновацій та стартапів, а також високі податки і адміністративні бар'єри.

Роль малого та середнього бізнесу в економіці Молдови також займає важливу роль у формуванні національної економіки, хоча частка цього сектора в ВВП та кількість підприємств значно менші порівняно з Україною.

Малий та середній бізнес в Молдові забезпечує близько 35% ВВП. У країні функціонує близько 85 тисяч малих та середніх підприємств, що вказує на зайнятість у МСБ, яка складає близько 45% всіх працюючих.

Попри це, сектор малого та середнього бізнесу в Молдові стикається з серйозними проблемами, такими як обмежений доступ до фінансів, відсутність інфраструктури для розвитку стартапів, а також недостатній рівень розвитку підприємницької культури серед населення.

Порівнюючи розвиток малого та середнього бізнесу в Україні та Молдові, можна зробити висновок, що він відіграє ключову роль у формуванні економіки. Обидві країни мають певні спільні риси у розвитку цього сектору, але також існують суттєві відмінності, пов'язані з економічними, соціальними та політичними умовами. Малий та середній бізнес в обох країнах є важливим джерелом робочих місць. Обидві країни демонструють значну частку малих та середніх підприємств у валовому внутрішньому продукті (ВВП), що підкреслює їх значення для економічного зростання. Основні з них можна узагальнити в таблиці 1.

До основних проблем розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ) в Україні та Молдові можна віднести кілька факторів, які істотно ускладнюють ведення підприємницької діяльності та знижують ефективність функціонування цього сектору економіки.

Таблиця 1. Порівняння розвитку малого та середнього бізнесу в Україні та Молдові

Показник	Україна	Молдова
Частка МСБ у ВВП	40% (за даними 2023 року)	35% (за даними 2023 року)
Кількість МСБ	1,7 млн (за даними 2023 року)	85 тис. (за даними 2023 року)
Зайнятість у МСБ	50% працюючих	45% працюючих
Середній розмір підприємства	5-15 осіб	3-10 осіб
Основні проблеми	Корупція, доступ до фінансування, високі податки	Відсутність інфраструктури, низький рівень підприємницької культури

Однією з головних проблем у обох країнах є високий рівень бюрократії та складні адміністративні процедури. Підприємці часто стикаються з затримками при реєстрації бізнесу, оформленні дозволів і ліцензій, а також із численними перевітками з боку державних органів. Це створює додаткові витрати часу та коштів для бізнесу, особливо для малих підприємств, які не мають достатньо ресурсів для ефективної взаємодії з державними установами.

В Україні та Молдові бізнес часто стикається з високим рівнем податкового навантаження. Підприємці повинні сплачувати різноманітні податки та збори, що може знижувати їх конкурентоспроможність. Хоча в обох країнах існують пільги для малих підприємств, загальний рівень оподаткування залишається високим. Це створює додаткові труднощі для нових підприємств, які ще не мають стабільних доходів і не здатні сплачувати великі податки.

Корупція залишається серйозною проблемою як в Україні, так і в Молдові. Підприємці часто змушені платити хабарі для отримання дозволів, ліцензій або для уникнення непотрібних перевірок. Відсутність прозорості в державних процедурах, а також непередбачуваність змін у законодавстві створюють додаткові ризики для бізнесу. Це знижує довіру до державних інститутів та збільшує витрати підприємців на вирішення адміністративних питань.

Малий та середній бізнес є важливою складовою економіки як України, так і Молдови. Однак для ефективного розвитку цього сектору необхідно подолати низку бар'єрів, серед яких—адміністративні перешкоди, високий рівень податкового навантаження, обмежений доступ до фінансування та нестабільність законодавчого поля. У зв'язку з цим важливо визначити шляхи, які сприятимуть підтримці та розвитку в обох країнах.

Основні з них можна визначити в таблиці 2.

Проблема	Рішення для України	Рішення для Молдови
Доступ до фінансування	Зниження процентних ставок, створення програм мікрофінансування	Впровадження державних грантів та субсидій для МСБ
Адміністративні бар'єри	Спрощення реєстраційних процедур електронне урядування	Вдосконалення процедур реєстрації та контролю
Інновації та технології	Підтримка стартапів, інвестиції в науково-технічний розвиток	Програми для впровадження нових технологій у бізнесі
Підприємницька культура	Освітні програми для бізнесменів	Розвиток курсів для підприємців, підтримка у сільських регіонах

Одним із головних шляхів розвитку малого та середнього бізнесу є спрощення адміністративних процедур. Для забезпечення сталого розвитку малого та середнього бізнесу необхідно створити ефективну систему фінансової підтримки. Для забезпечення конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу необхідно стимулювати інноваційний розвиток. Малий та середній бізнес є важливим елементом економік України та Молдови, хоча рівень розвитку цього сектору у двох країнах відрізняється. Україна має більший ринок та кількість підприємств, що позитивно впливає на її економічну стабільність. Молдова, у свою чергу, має менший обсяг МСБ, але також активно працює над підтримкою цього сектору через різноманітні програми та ініціативи.

Обидві країни стикаються з подібними викликами, такими як адміністративні бар'єри, обмежений доступ до фінансування та високі

податкові ставки. Рішення цих проблем вимагають комплексного підходу, що включає реформи в регуляторній сфері, підтримку інновацій та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Формування та управління системою продовольчої безпеки: [монографія] / Під заг. ред. к.е.н., доц. Н.С. Згадової, к.е.н., доц. Ю.Г. Неустроєва. – Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021. – 247 с.
2. Соціально - економічний розвиток регіону в системі забезпечення продовольчої безпеки[монографія] / Під заг. ред. к.е.н., доц. Н.С. Згадової, к.е.н., доц. Ю.Г. Неустроєва, В.В.Лагодієнко та ін. – Харків.: Видавництво Іванченка І.С., 2021. 206с.
3. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: [монографія] / Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Работін Юрій Анатольович, *к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки*

Павленко Ганна Михайлівна, *старший викладач кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки*
Одеський національний технологічний університет

Продовольча безпека є одним із ключових елементів національної економічної безпеки, особливо в умовах воєнного стану, коли аграрний сектор та пов'язані з ним ланцюги постачання зазнають значних потрясінь. Україна, як один із провідних експортерів зернових та олійних культур, стикається з численними викликами, серед яких — порушення логістики, скорочення виробничих потужностей та підвищення собівартості агропродукції. Аналіз макроекономічних чинників забезпечення

продовольчої безпеки є важливим для розробки ефективних стратегій її підтримки.

Воєнний стан супроводжується значним зростанням рівня інфляції, яка має руйнівний вплив на аграрний сектор через підвищення вартості ключових ресурсів, таких як добрива, паливе, техніка та інші засоби виробництва. Ці фактори прямо впливають на рентабельність аграрного виробництва та створюють загрозу продовольчій безпеці.

Зростання витрат на добрива та засоби захисту рослин. Через порушення логістичних ланцюгів і збільшення імпорتنих витрат ціни на добрива зросли на 40-60% протягом останнього року, згідно з даними Світового банку (2023). Це ускладнює використання якісних засобів для підвищення врожайності, що призводить до зниження виробництва.

Підвищення цін на паливе. Війна викликає дефіцит енергоресурсів, що призводить до збільшення вартості пального. Аграрні підприємства, які сильно залежать від дизельного пального для техніки, стикаються з суттєвими додатковими витратами. Наприклад, витрати на паливе у 2023 році зросли в середньому на 30%, що безпосередньо вплинуло на собівартість продукції. Подорожчання техніки. Девальвація національної валюти та проблеми з імпортом збільшили вартість сільськогосподарської техніки. Це обмежує можливості аграріїв для модернізації виробництва, знижуючи його ефективність.

Високий рівень інфляції створює кілька загроз для продовольчої безпеки:

Зниження виробництва. Фінансові труднощі змушують фермерів скорочувати обсяги виробництва або переходити на менш інтенсивні технології.

Зростання цін на продукти харчування. Підвищення собівартості аграрної продукції передається кінцевому споживачу, збільшуючи ризики для малозабезпечених верств населення.

Зниження експортного потенціалу. Через зростання витрат українські аграрії втрачають конкурентоспроможність на міжнародних ринках, що ускладнює забезпечення валютних надходжень.

Державні програми підтримки аграрного сектору. Для пом'якшення впливу інфляції та підтримки агровиробників в умовах воєнного стану Україна реалізує низку державних програм. Однією з найефективніших є програма "Доступні кредити 5–7–9%".

Програма "Доступні кредити 5–7–9%" спрямована на надання пільгових кредитів аграріям для закупівлі ресурсів, модернізації техніки та покриття операційних витрат. Вона дозволяє отримати фінансування за пільговими ставками (від 5% до 9%), залежно від обсягів бізнесу та цільового використання коштів.

Результати впровадження. За даними Міністерства аграрної політики України (2023), завдяки цій програмі у 2022-2023 роках було профінансовано понад 20 тисяч аграрних підприємств.

Загальний обсяг кредитування склав близько 90 млрд грн, що дозволило зберегти виробничий потенціал в умовах криз.

Проблеми реалізації. Залежність від стабільності фінансової системи. Під час воєнного стану банківська система України стикається з високим рівнем ризиків, що обмежує доступ до кредитів.

Неоднаковий доступ для дрібних фермерів. Малий аграрний бізнес часто має обмежений доступ до фінансування через відсутність заставного майна чи низький рівень фінансової грамотності.

Шляхи підвищення ефективності програм підтримки. Створення спеціалізованих фондів. Заснування фондів гарантування кредитів для аграріїв, що зменшить ризики для банків та полегшить доступ до фінансування.

Розширення програм для дрібних фермерів. Забезпечення спрощеного доступу до пільгового кредитування для малих господарств.

Стимулювання інновацій. Впровадження грантових програм для фінансування інновацій у сільському господарстві, таких як точне землеробство чи альтернативні енергетичні технології.

Інфляція та інші наслідки воєнного стану створюють серйозні виклики для аграрного сектору України, але ефективні державні програми підтримки, такі як "Доступні кредити 5–7–9%", допомагають пом'якшити ці негативні наслідки. Для забезпечення продовольчої безпеки та стабільного розвитку аграрного сектору необхідно продовжувати вдосконалювати механізми фінансової підтримки, залучати інвестиції та розвивати інновації.

Ефективне функціонування програм підтримки аграрного сектору в Україні можливе за умови їхньої адаптації до реальних потреб фермерів, розширення доступу до фінансування для дрібних господарств та стимулювання впровадження інноваційних технологій. Це не лише сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки, але й дозволить підвищити конкурентоспроможність українського сільського господарства на міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1. Джурик Н.Р. Майкова С.В., Сусол Н.Я., Ковальчук М.П., Гаврилишин В.В. Продовольча безпека України . Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.4. С.189-195.
2. Басюркіна Н.Й. Продовольча безпека як системна характеристика функціонування агропромислового сектору економіки. Економіка харчової промисловості. 2011. №2. С. 5-10.
3. Заболотна О.С., Молодан М.М. Формування продовольчої безпеки України в умовах військового стану / The 6th International scientific and practical conference "Multidisciplinary scientific notes. Theory, history and practice" (November 01 – 04, 2022) Edmonton, Canada. International Science Group. 2022. 126-130 с.

4. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 27.06.2004 р. №1877-IV.

5. Розпорядження від 23 липня 2024 р. № 684-р Київ. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D1%80#n12>